

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

110076

Sevim GÜVEN

110076

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

**İLKÖĞRETİM 7. ve 8. SINIFLARINDA OKUTULMAKTA OLAN
VATANDAŞLIK ve İNSAN HAKLARI DERSİNİ VEREN
ÖĞRETMENLERİN NİTELİKLERİ ve DERSTE KARŞILAŞTIKLARI
PROBLEMLER
(ERZİNCAN İLİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd.Doç.Dr. Fevzi ŞAHİN

ERZURUM – 2002

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu çalışma, İlköğretim Anabilim Dalının Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd.Doç.Dr. Fevzi ŞAHİN

Danışman/ Jüri

Doç.Dr. Halil KOCA

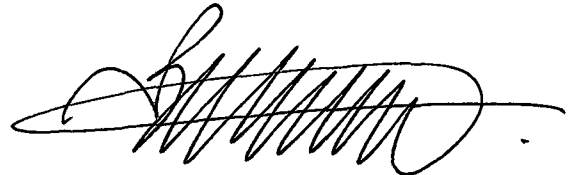
Jüri

Yrd.Doç.Dr. Ünal ÖZDEMİR

Jüri

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir./...../2002

Doç.Dr. Vahdettin BAŞÇI

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	VI
ABSTRACT	VIII
ÖNSÖZ	X
KISALTMALAR	XI
I. BÖLÜM	1
1. İNSAN HAKLARI, DEMOKRASİ, VATANDAŞLIK KAVRAMI VE EĞİTİM BOYUTU	1
1.1. Giriş	1
1.2. İnsan Kavramı.....	2
1.3. İnsan ve Toplum	3
1.4. İnsan Hakları ve Özgürlükleri	5
1.4.1. Hak.....	5
1.4.2. Özgürlük	7
1.4.3. İnsan Hakları.....	8
1.5. İnsan Haklarının Evrenselliği	11
1.6. İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi	13
1.6.1. İnsan Haklarının Uluslararası Serüveni	13
1.6.2. İnsan Haklarının Ulusal Serüveni.....	16
1.6.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	16
a) Tanzimat Fermanı (3 Kasım 1839).....	17
b) Islahat Fermanı (18 Şubat 1856).....	17
c) I. Meşrutiyet (Kanun-ı Esasi 31 Ağustos 1876).....	18
d) II. Meşrutiyet Dönemi (23 Temmuz 1908).....	19
1.6.2.2. Cumhuriyet Dönemi:	21
a) 1921 Anayasası	21
b) 1924 Anayasası	21
c) 1961 Anayasası	22
d) 1982 Anayasası	23

1.6.3. İnsan Hakları İle İlgili Ulusal Düzeyde Düzenlemeler.....	24
1.6.3.1. Anayasanın İlgili Hükümleri	24
1.6.3.2. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu	25
1.7. İnsan Hakları Eğitimi.....	26
1.8. Uluslararası Belgelerde İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi.....	27
1.8.1. İnsan Hakları Eğitimi Bir Yükümlülüktür.....	27
1.8.2. Birleşmiş Milletler Belgeleri	29
a) Eğitim Hakkı İle İlgili Belgeler	29
b) İnsan Hakları Eğitimi Belgeleri.....	30
1.8.3. Avrupa Konseyi Belgeleri	30
a) Eğitim Hakkı İle İlgili Belgeler	30
b) İnsan Hakları Eğitimi Hakkı İle İlgili Belgeler	30
1.8.4. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilâtı Belgeleri	31
a) İnsan Hakları Eğitimi Hakkı İle İlgili Belgeler	31
1.9. Demokrasinin Tarihçesi, Kavramı ve Demokrasi Eğitimi	31
1.9.1. Demokrasinin Tarihçesi.....	31
1.9.2. Demokrasi Kavramı.....	33
1.9.3. Demokrasi ve Eğitim.....	35
1.10. Vatandaşlık	38
1.10.1. Vatandaşlık Eğitimi	40
1.11. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi	41
1.11.1. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Eğitim Sistemindeki Yeri	41
1.11.2. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Dayandığı Temeller, Etkili Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi	42
1.11.3. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitiminde Öğretmenin Rolü	43
1.12. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Genel Amaçları.....	45
1.12.1. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi 7. Sınıf Özel Amaçları....	46
1.12.2. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi 8. Sınıf Özel Amaçları...	47

II. BÖLÜM	50
2. YÖNTEM	50
2.1. Problem Cümlesi	50
2.2. Araştırmanın Evreni.....	50
2.3. Araştırmanın Amacı.....	50
2.4. Araştırmanın Önemi	51
2.5. Araştırmanın Modeli.....	52
2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	53
2.7. Veri Toplama Teknikleri	53
2.8. Verilerin Analizi	53
2.9. İlgili Araştırmalar	54
III. BÖLÜM	58
3. BULGULAR VE YORUM	58
3.1. Araştırmanın Demografik Bulguları.....	58
3.1.1. Cinsiyete İlişkin Bulgular	58
3.1.2. Yaşlara İlişkin Bulgular	59
3.1.3. Öğretmenlerin Kıdemlerine İlişkin Bulgular.....	59
3.1.4. Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Okullara İlişkin Bulgular	60
3.1.5. Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Okulların Bulunduğu Yere İlişkin Bulgular	61
3.1.6. Okulların Öğretim Şekline İlişkin Bulgular	62
3.1.7. Öğretmenlerin Eğitim Düzeylerine İlişkin Bulgular	62
3.1.8. Öğretmenlerin Mezun Oldukları Bölümlere İlişkin Bulgular	63
3.1.9. Öğretmenlerin Atama Kararnamesine İlişkin Bulgular	63
3.1.10. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Veren Öğretmenlerin Bu Dersi Ne Kadar Zamandan Beri Yürüttüğüne İlişkin Bulgular	64
3.1.11. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Veren Öğretmenlerin Fakülte Eğitimi Sırasında Bu Dersle İlgili Ders Alıp Almadığına İlişkin Bulgular	65
3.1.12. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersine Giren Öğretmenlerin Bu Dersle İlgili Faaliyetlere Katılıp Katılmadığına İlişkin Bulgular	66

3.2. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Yürüten Öğretmenlerin Görüşlerine İlişkin Bulgular	67
3.2.1 Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Yürüten Öğretmenlerin Maddelere İlişkin Görüşlerine Ait Bulgular	67
3.2.2. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Yürüten Öğretmenlerin Hizmet Yılına İlişkin Görüş Farklılıklarına Ait Bulgular	73
3.2.3. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Yürüten Öğretmenlerin Görev Yaptığı Yere İlişkin Görüş Farklılıklarına Ait Bulgular	77
3.2.4. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Yürüten Öğretmenlerin Mezun Oldukları Bölümlere İlişkin Görüş Farklılıklarına Ait Bulgular	81
3.3. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Yürütülmesine İlişkin Niteliksel Bulgular	86
IV. BÖLÜM.....	88
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	88
4.1. SONUÇ.....	88
4.2. ÖNERİLER.....	90
BİBLİOGRAFYA	92
EKLER	96
EK-1. Anket.....	96
ÖZGEÇMİŞ	100

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1: Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	58
Tablo 2: Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımı.....	59
Tablo 3: Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Dağılımı.....	60
Tablo 4: Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Yere Göre Dağılımı.....	60
Tablo 5: Öğretmenlerin Görev Yaptığı Okulun Bulunduğu Yere Göre Dağılımı.....	61
Tablo 6: Okulların Öğretim Şekline Göre Dağılımı.....	62
Tablo 7: Eğitimcilerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	62
Tablo 8: Öğretmenlerin Mezun Oldukları Bölümlere Göre Dağılımı.....	63
Tablo 9: Atama Kararnamesine Göre Dağılım.....	64
Tablo 10: Bu Dersi Yürüten Öğretmenlerin Bu Dersi Ne Kadar Zamandan Beri Yürüttüğüne İlişkin Dağılım.....	64
Tablo 11: Bu Dersi Yürüten Öğretmenlerin Bu Dersle İlgili Ders Alıp Almadığına Göre Dağılım.....	65
Tablo 12: Bu Dersi Yürüten Öğretmenlerin Bu Dersle İlgili Faaliyetlere Katılıp Katılmama Durumuna Göre Dağılım.....	66
Tablo 13: Bu Dersi Yürüten Öğretmenlerin Maddelere İlişkin Görüşlerine Ait Bulgular.....	67
Tablo 14: Vatandaşlık Ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Yürüten Öğretmenlerin Hizmet Yıllarına Göre Görüş Farklılıkları.....	73
Tablo 15: Vatandaşlık Ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Yürüten Öğretmenlerin Görev Yaptığı Yere Göre Görüş Farklılıkları.....	77
Tablo 16: Vatandaşlık Ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Yürüten Öğretmenlerin Mezun Oldukları Bölümlere Göre Görüş Farklılıkları.....	81

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****İLKÖĞRETİM 7. ve 8. SINIFLARINDA OKUTULMAKTA OLAN
VATANDAŞLIK ve İNSAN HAKLARI DERSİNİ VEREN ÖĞRETMENLERİN
NİTELİKLERİ ve DERSTE KARŞILAŞTIKLARI PROBLEMLER
(ERZİNCAN İLİ ÖRNEĞİ)**

Sevim GÜVEN

Danışman : Yrd.Doç.Dr. Fevzi ŞAHİN

2002-SAYFA: 111

Jüri : Yrd.Doç.Dr. Fevzi ŞAHİN

Doç.Dr. Halil KOCA

Yrd.Doç.Dr. Ünal ÖZDEMİR

Bu araştırmada İlköğretim II. Kademedeki okutulmakta olan “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi” dersini yürüten öğretmenlerin nitelikleri ve dersle ilgili karşılaştıkları problemlerin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini, 2001-2002 Eğitim-Öğretim yılında Erzincan ili ve ilçelerinde, İlköğretim II. Kademedeki Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini yürütmekle görevlendirilmiş öğretmenler oluşturmaktadır. İlgili literatür taranarak, araştırmacı tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen ankette uzman kanısı alınarak anketin geçerliliği sınanmıştır.

Bu araştırmada elde edilen bulgular şöyle özetlenebilir:

1. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine farklı branşlardan öğretmenler yürütmektedir.
2. Bu dersi yürüten öğretmenler, araç-gereç konusunda, ders planının uygulanması ve geliştirilmesi konusunda ve dersin sınıf dışı ortamlarda işlenmesi hususunda yetersiz olduklarını belirtmişlerdir.
3. Öğretmenler, bu alanla ilgili gelişmeleri takip edemediklerini ve ders ile ilgili hizmetiçi eğitime gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir.
4. Öğretmenler, dersin öğrenci seviyesine uygun olmadığını ve dersin hedeflerinin gerçekleştirilemediğini belirtmişlerdir.

5. Bu dersi yürüten öğretmenler dersin amaçlarına göre, Türk toplumunun geleneksel yapısının ve diğer öğretmenlerin tutumlarının çelişkili olduğunu düşünmektedirler.

Araştırmanın en son bölümünde elde edilen bulgular ve ilgili literatürden çıkarılan bilimsel dayanaklar doğrultusunda, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinin daha aktif bir şekilde öğretilmesi için bazı önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

MASTER THESIS

**7th-8th GRADES CITIZENSHIP AND HUMAN RIGHTS COURSES
TEACHERS' EFFECTIVENESS AND THEIR PROBLEMS IN TEACHING
(ERZİNCAN SAMPLE)**

Sevim GÜVEN

Supervisor : Assistant Prof. Fevzi ŞAHİN
2002-PAGE: 111

Jury : Assistant Prof. Fevzi ŞAHİN
Associate Prof. Halil KOCA
Assistant Prof. Ünal ÖZDEMİR

The aim of this study is to search out the problems and the qualities of the middle grades teachers who instruct Citizenship and Human Rights course in Turkey. The subject domain of the study was the Middle Grades teachers implementing the teaching of Citizenship and Human Rights Education course in the Fall and the Spring semesters of 2001-2002, in the center city of Erzincan and its towns. By using relevant literature relative to the issue, the questionnaire was developed by the researcher and implemented to these teachers. With the aim of testing its validity, the questionnaire which was developed by the researcher was also examined by some independent experts.

The research findings can be stated as follows:

1. Teachers from different majors were implementing the teaching of the course.
2. The teachers stated that they were inadequate in using the course materials, implementing the curriculum, developing it as well as in outside activities that are needed for an active teaching of the course.
3. The teachers stated that they were unable to follow new developments in this field and thus the need for some continuous education programs were necessary.
4. The teachers said that the curriculum of the course and its content were not appropriate for the level of the students so that they were unable to fulfill the performance expectations of the course.

5. We also found that the teachers had observed certain inconsistencies between the purposes and the aims of the course and the traditional structure of Turkish society as well as the attitudes of some other teachers.

With the helps of background literature relative to the topic and the research findings of this study, we made some suggestions for an active teaching of Citizenship and Human Rights Education course in the Middle Grades.

ÖNSÖZ

İnsan, doğduğu andan itibaren bir toplumun üyesidir. Bebek olarak dünyaya geldiğinde temel ihtiyaçlarını karşılayacak olan anne ve babası vardır. Çocukluk ve gençlik devresi geldiğinde önce akrabalarla sonra çevreyle iletişim kurar. Yetişkin olduktan sonrada artık toplum normlarına uymaya, davranış ve yaşam tarzını içinde bulunduğu toplumun kurallarına göre ayarlar.

Günümüz toplumlarında demokrasi, insan hak ve özgürlükleri ideal yaşam biçiminin temeli olarak kabul edilmektedir. Etkili Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi bir ülkenin gerçekleştirmek istediği hedeflere en hızlı şekilde ulaşmasını sağlayacak yollardan birisidir. Nedeni ise, ülkenin belirlediği vatandaşlık modelinin bu eğitimde ruh bulmasıdır.

Türk eğitim sisteminin en temel sorunlarından birisi insan hak ve özgürlüklerine saygılı, vatandaşlık sorumluluklarının farkında olan demokratik tutum ve davranışlara sahip nitelikli bireyleri yetiştirmede istenilen seviyeye ulaşılmaması, demokrasi ve insan hakları konusunda yeterince işlevsel olamamasıdır. Etkili vatandaşlık ve insan hakları eğitimi üstlenebilecek olanlar bütün kişi ve kurumlara rağmen sadece öğretmenlerdir. Bu alanla ilgili öğretmenlik görevini üstlenmiş bireylerin her şeyden önce iyi yetiştirilmesi gerekir.

Bu araştırma ile Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini yürütmekle görevlendirilmiş öğretmenlerin nitelikleri ve dersli ilgili problemleri ortaya konulmuştur. Bu araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Vatandaşlık, İnsan Hakları, Demokrasi kavramları ve eğitim boyutları ele alınmış, ikinci bölümde araştırmanın yöntemi hakkında bilgi verilmiş, üçüncü bölümde elde edilen bulgular değerlendirilip, dördüncü bölümde sonuç ve önerilerde bulunulmuştur.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde yardımlarını esirgemeyen danışman hocam sayın Yrd.Doç.Dr. Fevzi ŞAHİN'e araştırmanın ortaya çıkıp anlam kazanmasında yapıcı uyarılarda bulunarak yardımlarını esirgemeyen Yrd.Doç.Dr.Mehmet KARATAŞ ve Yrd.Doç.Dr. Eren YÜRÜDÜR'e, Arş.Gör. Yahya ÇIKILI'ya, Öğr.Gör. Ergin ERGİNER'e, en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmam esnasında beni destekleyen eşime teşekkür ederim.

Araştırmamın Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi ile ilgili çalışma yapacaklara katkı sağlaması en büyük arzumdur.

KISALTMALAR

Coğ.	: Coğrafya
D.E.K.	: Demokratik Eğitim Kurultayı
Edeb.	: Edebiyat
İ.Ö.	: İsa'dan Önce
İHAS	: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
Mad.	: Madde
s.	: Sayfa
Sos.Bil.	: Sosyal Bilgiler
T.D.K.	: Türk Dil Kurumu
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü)
YİBO	: Yatılı İlköğretim Bölge Okulu

I. BÖLÜM

1. İNSAN HAKLARI, DEMOKRASİ, VATANDAŞLIK KAVRAMI VE EĞİTİM BOYUTU

1.1. Giriş

Toplumun her alanda kalkınmasında en büyük görevi eğitimin üstlendiği bir gerçektir. Eğitimin genel amacı bireyin, yaşamakta olduğu toplumla sağlıklı şekilde uyumuna yardımcı olmaktır. Eğitim, fertlerin yaşamlarını doğrudan etkilemesi ve sosyal yapının oluşmasındaki büyük etkisi nedeniyle toplumların gelişmesinde çok önemli bir süreçtir. Bir ülkenin kalkınması ancak, o ülkede yaşayan insanların eğitilmesi, hedeflere uygun beceri ve yeteneklerin kazandırılması ile sağlanabilir (Türk, 1999: s.2).

Günümüzde eğitim, öğrencileri toplumsal yaşama daha aktif bir şekilde hazırlamayı amaçlamaktadır. Bu amaç etrafında okul sadece kalıplaşmış bilgileri aktaran bir kurum olmaktan çıkarılıp, çağın ihtiyaçlarına cevap verebilen, yeni değerler oluşturabilen bir kurum haline getirilmelidir. Bu çerçevede okul, toplumdaki yenilenme sürecine katkıda bulunabilmeli değişime aktif olarak katılmalıdır (Kepenekçi.2000: s.1).

Bugün insanoğlu bilgi çağı, teknoloji çağı, uzay çağı gibi değişik şekillerde isimlendirdiği bir çağı yaşamaktadır. Bu çağda, her alanda ki teknolojik ilerleme bireyin içinde yaşadığı ortamı gitgide genişletip daha karmaşık hale getirmektedir. Bu gelişim süreci içinde insana verilen değer ve gösterilen saygı da daha büyük bir önem kazanmıştır. İşte bu yüzden insan haklarına, demokrasiye dayalı eğitim gereklilik haline gelmiştir. Eğitimde, demokrasiye, haklara ve özgürlüklere saygıyı geliştirme bir amaç olup, bu erken yaşlarda bireylere verilmeye başlanmalıdır.

Demokrasiyi, insan haklarına ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeyi hedefleyen bir eğitim ile aslında kendine ve çevresine karşı dürüst davranabilen , açık fikirli, karşı

fikrin ve karşıdaki insanın saygıya değer olduğunu içtenlikle kabul edebilir, bağımsız düşünebilen, alçak gönüllü, kısaca başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı gösterip aynı zamanda kendi hak ve özgürlüklerini kullanarak koruyabilen kuşakların yetiştirileceği bir gerçektir (Kepenekçi.1999).

Demokrasinin, hakkın, özgürlüğün sahibi olan varlık insandır ve ancak insanın olduğu yerde bu kavramlardan söz edebiliriz. İnsanın da çeşitli şekillerde tanımı yapılmıştır.

1.2. İnsan Kavramı

İnsan kelimesi Türkçe'ye Arapça'dan geçmiştir.Arapça kökü "uns" nezaket, güvenirlilik, arkadaşça gibi anlamlar çizmektedir. Aynı kökün "ins" biçimi "insanlar, insanlık" demektir. "Anis" nazik,dostça kavramlarını karşılar. İnsan ise tekil olarak kadın ve erkek anlamına gelir. Arap kültürü çevresine giren hemen bütün dillerde insan kelimesi benimsenmiştir (Mumcu, 1994:s. 2).

İnsan, akıl ve şuur sahibi,konuşabilen ve bu vasıflarıyla en üstün canlı, adam, "eşrefi mahlukat". Bir diğer tanımda insan, terbiyeli huy ve ahlakı iyi, yüksek vasıflara sahip (kimse) şeklinde tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 1995: s. 1402). Tanımlarda görüldüğü gibi insan aklın ve güzelliğın sembolüdür. İnsan, bir taraftan doğanın en yüce diğer taraftan en güçsüz varlığıdır. İnsan yüce bir varlıktır çünkü onda; akıl, irade, düşünce, ahlak, erdem, konuşma, tartışma, işbirliği, paylaşma, mücadele, var olma, aşk, sevgi gibi psiko-sosyal, kültürel, ekonomik ve felsefi boyutlar vardır (Duman,2001: s.24).

İnsan, diğer canlılardan çok farklı özelliklere sahiptir. Bu farklı özellikler, insanı insan haline getirmektedir. İnsanı diğer canlılardan ayıran temel farklılık, akıl sahibi

olmasıdır. Akıl sahibi bir varlık olarak insan, kendi yaşantı biçimi, geleceğe ilişkin beklentileri, diğer bireyler ve kurumlarla olan ilişkileri vb. konularda düşünmekte ve karar vermektedir (Kıncal, 2001: s.40).

Biyologlar, insanın biyolojik yapısında son beş bin yıldır anlamlı bir değişiklik olmadığını bize hemen söyleyebilir. Ne var ki beş bin yıl önceki insanın yaşayış biçimiyle bu günkü yaşayış biçimini karşılaştırdığımızda arada son derece önemli farklar olduğunu görürsünüz. Beş bin yıl öncesinin insanı bizim şu andaki sinir sistemimizin, öğrenme yeteneğimizin aynısına sahipti. İçinde bulunduğumuz uygarlığı yaratmamız daha önceki insanlardan daha zeki veya yetenekli olduğumuzdan değil daha çok şeyi öğrenmiş olduğumuzdandır (Cüceloğlu, 1991:s. 139).

1.3. İnsan ve Toplum

İnsanı, toplumdan bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir. Çünkü çok farklı gereksinimleri olan bireyin bu gereksinimlerini tek başına karşılaması beklenemez. Bu nedenle, insanlığın ilk döneminden günümüze gelinceye kadar, bireyler toplu olarak yaşamışlardır (Kıncal, 2001:s. 1).

İnsan sosyal bir varlıktır. Bu olgu, insanın yaşadığı çevreyi, davranış, düşünce değer ve eylemlerinde önemle dikkate alan bir varlık olduğunu belirler. Böyle bir dikkat ve duyarlılık insana özgü bir yetenektir. Çünkü insandan başka hiçbir canlıda “başkası” düşüncesi yoktur. İnsanların, kendi dışındakiler için geliştirdikleri “başkası” ve “öteki” anlayışları insanlar kadar sosyal çevrelerinde önemle dikkate almalarını gerektirmektedir. İnsanın sosyal olması işte bu anlayış çerçevesinde başkalarını dikkate alması ve bu nedenle de bütün davranış ve hareketlerinde başkalarıyla uyumlu bir yaşam üretmeye çalışması demektir (Doğan, 2001:s.2).

İnsanların toplum halinde yaşayabileceği, insanın toplum dışında tek başına

yaşamalarının imkansız olduğu ilk önce Yunan düşünürü Aristoteles tarafından belirtilmiştir. İnsanlarda bulunan birlikte olmak, birlikte yaşamak eğilimi Aristoteles'ten sonra bir çok fikir adamı tarafından da vurgulanmıştır.

Tek başına yaşayan insan ancak Robinson Crusoe gibi bir roman konusu olabilir. Böyle bir insanın davranışları içgüdü tarafından düzenlenir. Onun uymakla yükümlü olduğu sosyal kurallar yoktur. Ancak Robinson Crusoe'nin yaşadığı adaya Cuma adlı bir başkasının gelmesiyle bu iki kişi arasındaki ilişkileri düzenleyecek kurallara ihtiyaç duyulmuştur (Güriz, 2001:s. 1).

İnsanoğlu, var oluşundan bu yana çeşitli evrelerden geçmiştir. Bu avcı-toplayıcı insan toplumdan sanayi toplumuna uzanan çok uzun soluklu bir aşamadır. Bu aşamanın her döneminde birey olarak değil toplum olarak var olmuştur. İnsan akıl sahibidir. Akıl sahibi olarak kendi varlığı ve benliğinin farkında olduğu gibi kendisinin toplumun bir parçası olduğu bilincine maliktir. Toplumdan ayrıldığı zaman kendi varlığının devam etmeyeceğini, sosyal çevrede yaşamının bir zorunluluk olduğunu bilmektedir (Güriz, 2001:s. 3).

Toplu halde yaşama birtakım kuralların ortaya çıkıp gelişmesine neden olmuştur. Toplu halde yaşayan insanların bir düzen ve disipline ihtiyaçları vardır. Çeşitli bakımlardan birbirinden farklı insanların, çok uzun süre kendi iradeleriyle bu düzeni kuramayacakları anlayışı yerleşmiş ve toplum üstünde bir gücün bu işlevi göreceği kabul edilmişti. Hemen tahmin edileceği gibi bu güç tanrısalı. Ama bir toplumun din ve ahlak inanışından doğan bir gücün bir maddi bir şekilde gözükmesi yani somutlaşması gerekti. İşte bu gücün somut belirtisi hükümdardı. O toplum anlayışına uygun manevi değerleri, kamunun tasvibine dayanarak genişletiyor onları pek çok yardımcısı ile kural haline getiriyordu. Bu kurallar "hukuku" oluşturdu. Onları

koyan ve uygulayan güç ise hükümdarın kişiliğinde belirginleşen devlet idi, şeklinde açıklar (Mumcu ,1994: s.5).

Toplum düzenini sağlayan kuralların başlıcaları din, ahlak, görgü ve hukuk kurallarıdır. Çağdaş toplumlara bu kurallardan en önemlisi hukuk kurallarıdır. Çünkü toplum yaşamı ancak hukukla mümkündür. İnsanların belirli bir hukuk sistemi içerisinde, birlikte ve düzen içinde yaşamaları söz konusu olunca; hak, özgürlük, eşitlik ve adalet gibi kavramlar ön plana çıkar (Duman, 2001:s. 91). Her ne kadar yasaklar ve yasalar ilk medeniyetlerden itibaren var olsa da hak, özgürlük, eşitlik gibi kavramların tarih sahnesine çıkışı medeniyetlerin doğuşuyla karşılaştırılınca çok yeni sayılır.

1.4. İnsan Hakları ve Özgürlükleri

Toplumu oluşturan bireylerin huzuru ve rahatı için toplumsal kurallar getirilmiştir.Bu kuralların amacı toplumdaki bireylerin birbirine karşı ve topluma karşı tutum ve davranışlarını düzenlemek ve toplumda oluşabilecek kaosları önlemektir. Toplum düzenini sağlamak ancak hak, adalet ve özgürlük gibi kavramları toplumun her kesimine eşit olarak dağıtmakla mümkündür.Hak, insan hakları ve özgürlük kavramlarının anlamı ve kapsamı nedir?

1.4.1. Hak

Günlük dilimizde oldukça sık kullandığımız hak kelimesine doğruluk, gerçeklik gibi anlamlar yükleysek de hukuk literatüründe çok farklı anlamları vardır.Konuşma dilinde “Hak”tan söz ettiğimiz zaman, bilerek ya da bilmeyerek, hak sahibi olduğu varsayılan kişinin bir şeye yetkili olduğunu veya onun bir şeyi meşru olarak talep edebileceğini anlatmak isteriz. Bir şeye hakkımız olduğunu söylediğimizde, o şeye

yönelik iddiamızın tartışmazlığını ve herkesçe tanınması gerektiğini kastederiz. Aslında “hak” kelimesinin bu şekilde kullanılması, içinde ahlaki meşruluk düşüncesini barındırmaktadır. Yani, günlük dildeki hak kelimesinin arkasında bir “ahlakilik” düşüncesi, ahlaki bir haklılık / doğruluk düşüncesi saklıdır. Hakkın, varlığı tartışılmaması gereken meşru bir yetki veya olarak anlaşılması bunu açıkça göstermektedir (Erdoğan, 1999: s.169).

Hak, hukuk düzenince tanınmış, sınırı konusu, kullanılma şekli ve koşulları gösterilmiş, yararlanılması toplumca sağlanmış özgürlüklerdir. Hak kavramını açıklayan farkı görüşler ve tanımlar vardır. İrade kuramına göre “hukuk düzeni tarafından kişilere tanınmış irade gücüdür”. Bu gücün kullanılıp kullanılmaması ise bireye bırakılmıştır. Çıkar kuramına göre ise hak, “hukuk düzeni tarafından korunan çıkarlardır”. Bu iki farklı kuramın birleşiminden oluşan karma kuramda hak şu şekilde ifade edilir; “hukuk düzeni tarafından korunmuş, kullanılıp kullanılmaması sahibinin iradesine bırakılmış çıkarlardır. Buna göre hak bir yandan hukukun kişilere tanıdığı ve koruduğu çıkarları anlatmakta diğer yandan da sahibine bundan yararlanma yetkisi vermektedir” diyor. Yani haklar hukuk kurallarının kişiye tanıdığı sınırlar ölçüsünde verilir ve bireyler bunları kullanıp kullanmamakta özgürdür (Duman, 2000: s. 91-92).

Erdoğan, hakkın unsurlarını şu başlıklar altında vermektedir;

1. Yetki: Hakkın özü, kişinin bir şeyi yapıp yapmamakta serbest olmasıdır.
2. Talep: Her hak sahibine olumlu veya olumsuz bir talepte bulunma yetkisi verir.
3. Saygı gösterilmesi zorunluluğu: Bir hak iddiası hakkın konusundan yararlanma yetkisinin genel olarak veya bir ilişkiye bağlı olarak tanınmasını istemek, ona saygı gösterilmesini meşru olarak beklemek demektir (Erdoğan,

1999: s.163).

“Haklar teorik değildir. Haklar, pratik, kullanışlı ve uygulanabilirdir. Haklar, insanları korumayı ve eksiklikleri gidermeyi amaçlar” (Kıncal, 2001: s.57). Kişileri korumayı, varolan ve varolabilecek eksiklikleri gidermeyi ilke edinen temel hakları şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- Kişi dokunulmazlığı
- Yaşam hakkı
- Sağlık hakkı
- Şikayet hakkı
- Özel yaşam- aile yaşamı ve haberleşmenin gizliliği
- Konut dokunulmazlığı
- Mülkiyet hakkı
- Seçme ve seçilme hakkı

Hak, hukuk kurallarına dayanır. Hakka, hukuk kuralları can verir. Hukuk kurallarını da devlet koyar. Devlet ise siyasal bir varlıktır; hukuk sisteminde dayanak olan ideolojiye göre davranır; yasalarla kurup koruduğu düzeni, gene yasalar yoluyla temelindeki ideolojinin çerçevesi içinde dilediği gibi değiştirir; hak, yani yetki doğuran hukuk kurallarını koyar, genişletir, daraltır, ortadan kaldırır. Bu devletin niteliğinin temel özelliğidir (Mumcu, 1994: s. 24)

1.4.2. Özgürlük

“Özgürlük, kişinin hayatını kendi tercihlerine göre kurma çabasının başkalarınınca özellikle siyasi otorite tarafından keyfi olarak engellenmemesi demektir” (Erdoğan, 1999: s.67). Başka bir tanımda ise özgürlük, her türlü zorlamadan, baskıdan uzak olmak

yada bağımsızlık olarak algılanmıştır. Özgürlüğün temel prensibi “serbestlik” yani hiçbir şekilde zorlama ve baskı olmadan belirli sınırlar içerisinde dilediğince davranmaktır.

İnsan düşüncesinde gerçekten özgür olarak yaratılmıştır. Ama bu özgürlük ancak toplum tarafından kabul ölçüsünde geçerlidir ve gerçekte ancak o zaman kişi için bir değere sahiptir (Mumcu, 1994: s.16) Birey açısından bakıldığında Özgürlük kavramı toplumdan hiçbir zaman kopuk olarak düşünülemez. Toplumun olmadığı yerlerde özgürlükten ve özgürlüklerden nasıl söz edilebilir ki? Toplumu ayakta tutan çeşitli kurallar vardır. Bu kurallar hukuk kurallarıdır. Yani özgürlükler hukukun ve siyasal yapının bir eseridir.

“Toplumun hukuku ve siyaset düzeni kişinin iç dünyasındaki aklının kararlarına uyduğu bunların gerçekleşmesine cevap verildiği takdirde özgürlükten söz edilebilir” (Mumcu, 1994: s.16).

Özgürlük ile hak kavramları arasında yakın bir ilişki vardır. Hatta bu ilişki öylesine iç içedir ki çoğu zaman kavramlar birbirinin yerine kullanılmaktadır. Hukuk belgelerinde ise çoğunlukla iki kavrama birden yer verilmektedir. Uygulamada görülen bu iç içeliğe karşı iki kavram arasında farklar bulunmaktadır. Özgürlük kavramı daha somut ve özel bir durumu ifade eder. Özgürlük bir haktır, ancak hak bir özgürlük değildir. Hak daha çok özgürlüğün gerçekleşme aracı güvencesi ve dışa vurumudur (Duman, 2001: s.94).

1.4.3. İnsan Hakları

Dünyada var olan ilk medeniyetlerde doğru yanlış, iyi kötü ve yasak gibi kavramlara rastlandığı görülür. İlk filozoflar insan haklarına olan ilgilerini doğal hukuk ve benzeri kavramları kullanarak ortaya konulan, tüm insanlığın doğal hukuktan

yararlanabileceğini savunmuşlardır. Devlet ve din adamları, adil bir toplum oluşturmak için çeşitli kurallar koyup, fikirler ileri sürmüşlerdir. Ayrıca bir çok sosyal ve dini reformcu insan hakları adına mücadeleler vermiştir (Kepenekçi, 2000: s.113).

İnsan hakları ve özgürlükler yolundaki kapıları aralayan en büyük siyasal dönüşümler, Avrupa da papalık iktidarının çökmesi kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun dağılmasıyla başladı. Yeni ve güçlü monarşilerin gelişmesine yol açması bakımından da önemli bir olaydı. Modern devlet bu monarşiden doğmuştur (Tanör, 1991: s.20).

Nasıl kapitalizm feodal toplumun bağrından doğduysa klasik anlamda insan hak ve özgürlükleri burjuvazinin feodal aristokrasi ve mutlak monarşiye karşı verdiği mücadeleden doğdu. Feodal toplumun ve mutlakiyetçiliğin hukuk ve siyaset alanındaki değer ve yapıları büyüme sancıları çeken burjuvaziye dar geliyordu. (Tanör, 1991: s.22). İnsan haklarının tarihteki sosyo-politik çerçevesi sanayileşme kapitalizm, burjuvazi, demokratik devrimler ve demokrasi gibi değerlerle iç içedir.

Akıl sahibi bir varlık olarak insan, kendi yaşantı biçimi, geleceğe ilişkin beklentileri, diğer bireyler ve kurumlarla olan ilişkileri vb. düşünmekte ve karar vermektedir. Böyle bir süreç insan haklarını ve demokratik yaşam biçimini gündeme getirmektedir (Kıncal, 2001: s.40).

İnsan Hakları, soyut, teorik ve felsefi bir kavram olmaktan çok öte tüm insanların insan olmalarından dolayı doğumla getirdiği, kadın, erkek, çocuk ve benzeri fark gözetmeksizin, insanlık ailesinin bir üyesi olması dolayısıyla sahip olduğu haklardır (Kepenekçi, 2000: s.113) Başka bir ifadeyle insan hakları, bütün insanların dil, din, ırk, cinsiyet, ekonomik ve sosyal konum vb. durumları nedeniyle hiçbir ayırım gözetilmeksizin yalnızca insan oluşlarından dolayı, insanlık onurunun gereği sahip

oldukları hakların tümünü kapsar (Duman, 2001: s.100)

İnsan hakları “doğal haklar, temel haklar” olarak ta anılır. Tüm insanların her yönden eşit olduğu devredilemez, vazgeçilemez, sınırlanamaz ve dokunulamaz haklar, insanın insan olarak doğmakla sahip bulunduğu haklardır. Bu haklar, anayasalar bunlara değinse de, değinmese de vardır. Ancak bu hakları güvenceye bağlayarak, devletin bu haklara dayandığını içeren anayasalar daha güçlü daha çağdaştır (Özden, 1996: s.194)

İnsan hakları ya da kamu özgürlükleri genel olarak, insan onurunu korumayı, maddi ve manevi gelişmesini sağlamayı amaçlayan haklardır. Kısaca insan hakları bireylerin yalnızca insan olmaları nedeniyle kazandıkları haklardır. İnsana özgü olarak kabul edilen bu haklar, bütün insanların, hatta bazı durumlarda henüz doğmamış olanların, her zaman ve her yerde sahip olması gereken haklardır. Bu sebeple de insan haklarına sahip olmak için özel bir çaba gerekmez (Doğan, 2001: s.228). Hangi şartlar içinde olunursa olunsun, hangi ülkede bulunulursa bulunulsun insan haklarının hiçbir insana ayırım ve üstünlük tanıma gibi bir lüksü niteliği yoktur. O halde insan haklarının niteliklerini şu başlıklar altında toplayabiliriz.

- İnsan hakları evrenseldir. Bütün insanların ve hatta dünyaya henüz gelmemiş çocukların sahip olması gereken haklardır.
- Özgürlüktür. İnsanın özgürce yaşama ve gelişmesinin temelidir.
- Eşitlikçidir. Doğuştan tüm insanlar bir ve eşittir.
- Barışçıdır. Barış, insanların onurlu yaşamaları için gereklidir. İnsan hakları barışın sağlanmasında etkili ve ısrarlıdır.
- Sorumluluk telkin edicidir. Sorumsuz davranışlar insan ve toplumların huzurunu bozar.

İnsanın, insan olarak dünyaya gelmiş olmasından dolayı sahip olduğu hakların

tamamı, insan hakları olarak da adlandırılabilir. Günümüze yaklaşıldıkça, insan hakları ve bu haklarla ilgili uygulamalar, toplumların öncelikli olarak ele aldıkları konular arasında yer aldığı bir gerçektir. Fakat Riveron bugün sivil ve siyasal hakların soyutlaştığını ifade ediyor. Ona göre bu haklar ilk olarak ortaya çıktığında ansiklopedizm çağının en akıllı parlak ve sezgi sahibi insanlar tarafından düşünölen ihtiyaçlara cevap verdiyse de; robotlaşmanın, globalleşen, sermayenin, gitgide yaygınlaşan toplumsal marjinalleşmenin ve çeşitli salgınların egemen olduğu çağımızda bu haklar yeniden düşünölmelidir (Riveron,1999: s.247).

İnsan Hakları, başarıyı azınlığın tekelerinden alarak geniş kitlelere ulaştırmanın önemli bir aracıdır. Ülkenin her köşesindeki insanlar, insan haklarının kendilerine tanıdığı eşitlik ilkesi doğrultusunda kendilerini ifade ve kanıtlama imkanına kavuşurlar.

1. 5. İnsan Haklarının Evrenselliği

İnsan hakları, mensubiyeti, doğuştan getirdiği özellikleri ve kazanmış donanımları ne olursa olsun bütün insanların sahip oldukları üstün haklardır. İnsan hakları kişinin sırf insan olması dolayısıyla sahip olduğu haklar olarak tanımlandığına göre, öyleyse onlar evrenseldir.Yani, evrensel olarak bütün insanlar kişi ve kurumlara karşı bu haklara sahiptir.Bu, insan haklarının ahlaki evrenselliğini ifade etmektedir.Bu ahlaki evrensellik, insan haklarının diğer bütün ahlaki, hukuki ve siyasi taleplerden önce geldikleri anlamına da gelmektedir (Erdoğan,1999: s.188).

Buna karşılık, insan haklarının bir “Batı buluşu” olduğu da bir gerçektir. Gerçi başka kültürlerde de “insan onuru” anlayışına dayanan düşünce ve pratikler geçmişte var olmuştu, bugün de vardır. Böyle olmakla beraber, bu türden anlayışların hiçbirisi bu tanımlandığı şekliyle bir “insan hakları” düşüncesine temel oluşturmamıştır.İnsan

hakları düşüncesi ancak on yedinci ve on sekizinci yüzyılda ortaya çıkmış ve Batı toplumlarının tarihini belirleyici dinamiklerinden biri olmuştur.

İnsanlar, renk, dil, din vb. özellikleri dolayısıyla farklılıklar göstermektedirler. Renkleri, dilleri, dinleri ve diğer özellikleri nedeniyle birbirlerinden farklı olan insanların ortak bir özelliği vardır. O da, insan olmalıdır. Farklı kültürlerde ve farklı toplumlarda, insan hakları konusu yükselen değer olarak ortaya çıkmaktadır (Kıncal, 2001: s. 45). İnsan hakları evrenseldir. İnsan haklarına konu olan insan her yerde insandır. İnsanlar arasındaki farklılıklar tabiattan değil, eğitim ve kültürden ileri gelir. Bu nedenle dünyanın her yerinde insanlar benzer duyarlılıklara sahiptir (Doğan, 2001: s.231).

İnsan hakları, konuyla ilgili uluslar arası belgelerde evrensel olarak nitelendirilmektedir. Yani insan haklarının siyasal, kültürel, coğrafi, ekonomik, ideolojik vb. farklılıkların dikkate alınmaksızın tüm insanlara uygulanması gerekmektedir. Günümüzde insan haklarıyla ilgili evrensel yaklaşımların, hemen hemen tüm ülkelerde teorik anlamda benimsendiği dikkati çekmektedir. Fakat benzer benimsenme düzeyinin, insan haklarıyla ilgili uygulamalar için de geçerli olduğu söylenemez. Dünyanın farklı bölgelerinde, değişik uygulama biçimleriyle karşılaşmaktayız. Diğer taraftan, insanların eğitimi, kültür ve ekonomik düzeyleriyle orantılı olarak haklarına sahip çıktıkları ya da çıkmadıkları görülmektedir. Sosyo-ekonomik açıdan alt düzeyde bulunan insanlar, haklarını savunabilme açısından genellikle yetersiz kalmaktadırlar (Kıncal, 2001: s.46).

İnsan haklarının evrenselliğini anlatan en önemli belge ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948'de kabul ettiği ünlü İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi metnidir.

1. 6. İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi

İnsan Hakları düşüncesi uzun bir zamanın ürünüdür. Düşünce, belli bir evrim sonucunda günümüzdeki anlamına kavuşmuştur. Kendi içinde değişik aşamalara sahip olan bu gelişmeyi, milletlerarası ve milli (ulusal) düzeylerde gözden geçirmekte fayda vardır.

1.6.1. İnsan Haklarının Uluslararası Serüveni

Bütün benzer oluşumlar gibi insan hakları düşüncesi de uzun bir zamanın ürünüdür. Bugünkü kimliğini ortaya çıktığı anda değil, zaman içinde gelişerek kazanmıştır. İnsan hakları kavramı insanlığın ortak değeri, bütün kültürlerin ortak paydasıdır. Buna göre insanların tümü eşit, özgür ve onurlu yaşama hakkına sahiptirler. Ancak insanların bu haklara sahip oluşu ile bunları hayata geçirmelerine ilişkin çabalar tarih içinde pek çok engellerle karşılaşmıştır. Dolayısıyla insan hakları konusunda bugünün anlayışına ulaşmak kolay olmamıştır. (Doğan, 2001: s. 233)

Yunan sitelerindeki demokrasi hareketlerinde insan hakları düşüncesinin izlerini görmek mümkündür. Site vatandaşları seçme ve seçilme hakları ile yönetime katılmışlardır. Ancak büyük çoğunluğu oluşturan kadınlar ve köleler bu haklardan yoksun bırakılmıştır. Eski Roma'daki uygulamalar da bundan farklı değildi. Her ikisinde de halk egemenliği bulunmuyordu. Bu nedenle ilk çağ ve orta çağa ilişkin kayda değer gelişmelerden söz edilemez. Ancak orta çağda 1215 tarihli Magna Charta Libertatum'u (= Büyük Hürriyet Ferman) bunlardan ayrı tutmak gerekir (Doğan, 2001: s. 233). Altmış üç maddeden oluşan Magna Karta "Kanunsuz olarak kendi ve eşitleri gibi yargılanmadan kimse mahkum edilemez." ilkesini getirir. İngilizlerin kral karşısındaki

bağımsızlıklarını, koruma ve pekiştirmeyi amaçlayan bir belgedir. Kişilerin can ve mal güvenliğini kral karşısında güvence altına alıyordu.

1550'li yıllarda İngiltere'de I.Elizabeth dönemi, Rönesans'ın düşünce ufuklarını genişletmesi, Reformasyon ile, tanrı, özgürlük gibi kavramların yeniden ele alınıp Protestan dünya görüşünün hakim olması, İncil'in ulusal dillere çevrilip günlük hayata girmesi, anlaşılması , özgürlüğün Tanrı'nın insana bağıışı gibi algılanması türünden düşünsel değişikliklerin ifade edildiği yazılı belgeler günümüze kalmıştır. 1628 Haklar Dilekçesi de (Petition of Rights) parlamentonun kabul ettiği bir yasa olmadıkça hiç kimsenin para veya vergi vermeye zorlanamayacağı, savunması alınmadan tutuklanamayacağı, hapsedilemeyeceği gibi önemli hükümleri içeren diğer bir belgedir. Cromwell'in ölümünden sonra da 1679'da parlamento Habeas Corpus kanununu kabul edilmiş ve bu belge ile, İngiliz yurttaşlarının güvenliğini garanti altına alınmıştır. 1689'da Mary ve III. William dönemindeki Bill of Rights - Krala dilekçe verme hakkı, parlamento içindeki konuşma ve tartışma özgürlüğünün engellenemeyeceğini, parlamento dışında hiç bir yargı organı önünde soruşturma açılmayacağı gibi ilkeleri saptayan bir belgedir. Tüm bu İngiliz belgeleri ile politik özgürlükleri, kralın parlamentonun haklarına saygı duymasını sağlamayı ve kamu özgürlüklerini güvence altına almayı amaçlamıştır (Davran, 2001: s. 22).

Bu gelişmelere rağmen insan hakları düşüncesinde en ciddi aşamalar bundan sonraki dönemde. XVII. yüzyılda gerçekleşmiştir Aydınlanma çağı düşünürlerinin büyük ölçüdeki fikri desteğine dayalı olarak biçimlenen dönemdir. John Locke 17. ve 18. yüzyıllar arasında kalan bu dönemin önde gelen düşünürlerindedir. John Locke insanların yaşama, hürriyet ve mülkiyet sahibi olmak için tabii bir hakka sahip olduğu görüşünü ortaya atmıştır. John Locke'un düşünsel temelleri, Amerikan belgelerinde

göze çarpar (Davran, 2001: s: 22).

1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nin başında bütün insanların eşit olduğu ve elinden alınamayacak haklarının olduğu belirtilmiştir. Yine 1776 Hak Bildirileri de (Bili of Rights) otonom devlet olan 13 eski İngiliz kolonisinin bağımsızlığı açıklayan belgelerdir .

1778 Filedelfiya Anayasası'na ilave edilen ilk on ek (ünlü ten amendments) ve bunlarda bahsedilen haklar devlet karşısında güvence altına alınmış haklardır ve güçlü federal devlete karşı üye devletlerin hakları korunmaktadır.

Rousseau, Montesquie, Voltaire gibi Aydınlanmacıların Fransa'da da hakların gelişmesine kalkıları büyüktür. 1789 insan ve Yurttaş Hakları Bildirisi Aydınlanma Felsefesi ile Amerikan Bildirilerinin etkisinde bir belgedir. O çağın felsefe, ahlak anlayışının özeti Bildiride insan ve yurttaş haklarının Tanrı önünde ve onun himayesinde tanınıp açıklandığı belirten bu belge günümüz insan hakları anlayışını şekillenmesinde büyük bir rol üstlenmiştir (Davran, 2001: s: 23).

İnsan haklarının “uluslar arası düzeye geçişte en büyük atılım 2. Dünya Ssavaşı sonrası olmuştur. Bu bağlamda A.B.D. Cumhurbaşkanı, Franklin D. Roosevelt'in kongreye sunduğu dördümlü özgürlük demeci, insan hakları ve özgürlüklerinin uluslararası boyutta kazanmasında önemli bir faktör olmuştur.

XIX. ve XX yüzyıllarda birçok ülke bu örnekleri içeren anayasalar kabul etti ya da anayasalarına bu çeşit belgeleri ekledi.

1941 de A.B.D ve İngilter arasında imzalanan Atlantik Belgesi, 1942 deki Birleşmiş Milletler Deklarasyonu, 1944 Philadelphia'da toplanan Milletler Arası Çatışma bildirisi, yine 1944 yılında Birleş Milletler'in kurulmasını öngören proje, 1945 de Panamerikan Konferansı gibi belirgin amaçlardan sonra 26 Haziran 1945'te imzalan

Birleşmiş Milletler Antlaşması ile insan hakları dünya ölçüsünde tanınmış ve ilkezesmen uluslar arası hukukta kabul edilmiştir.

Yaşama, özgürlük ve mülkiyet klasik hak bildirilerinin benimseyip koruduğu insan haklarıdır. Günümüzde ise benimsenip tanınan varlıklar bunlardan ibaret değildir. Zamanla çeşitli devletlerin anayasalarına ekonomik, sosyal ve kültürel haklar da eklenmiştir. Bu gelişme Birinci Dünya Savaşından sonra başlar ve 1945'ten sonra daha da gelişerek hızlanır. Bunlar toplu sözleşme, çalışma, eğitim gibi haklar. Klasik haklar, devletin bireyin özel hayatına müdahalelerini önlemeye yönelik olmaları bakımından koruyucu (defensive) karaktere sahiptir; sosyal haklar ise devletin olumlu bir müdahalesini gerektiren, kamu hukukuna ilişkin talep edici (ofansif) karakterde haklardır (Davran, 2001: s.23)

1.6.2. İnsan Haklarının Ulusal Serüveni

1.6.2.1.Cumhuriyet Öncesi Dönem

Bu dönem, Cumhuriyet öncesi Osmanlı toplumunu ifade eder. Osmanlı'da devlet sisteminin gerileyişine kadar, ülke bir tarım toplumu olmuştur. Batıda kişisel mülkiyet kavramı gelişirken, 13.yüzyıldan 18.yüzyıl başlarına kadar Osmanlı'da hâla kolektif mülkiyet yaygındı. Ayrıca batıda siyasî iktidarın meşruluğuna ilişkin görüş ve tartışmalar (milletin iradesi, kuvvetler ayrımı vs.) 19.yüzyıl başlarına kadar Osmanlı'da yer almamıştır. Kaldı ki böyle bir tartışmaya neden olabilecek bir toplumsal yapıdan da söz edilemezdi. Çünkü, Osmanlı toplumunda, Batıdaki yapı ve işleviyle toplumsal tabakalara (aristokrasi, burjuvazi, proleterya) rastlanmıyordu. Dolayısıyla tabakalar arası siyasî iktidar mücadelesinden de söz edilemezdi (Doğan, 2001: s.236)

a) Tanzimat Fermanı (3 Kasım 1839)

Tanzimat Fermanında devletin ve ülkenin yönetimi için bazı yeni düzenlemelerin gereği vurgulanır. Bu düzenlemeler şunlardır; can emniyeti, ırz ve namus ile mülkiyetin korunması, verginin tayini ve askere alınma şartları ile askerlik güresinin belirlenmesi. Fermanda yer alan can emniyeti, ırz ve namusun korunması, yaşama haklarını; mülkiyetin korunması ise mülkiyet hakkını tespit etmektedir. Bu ifadeler, 17.ve 18 yüzyılda Batıdaki çeşitli haklar bildirgelerinin temel felsefeleri ile ilişkilidir (Doğan, 2001: s.237).

Tanzimat fermanıyla tanınan bu haklardan batıdaki gibi devlete karşı “dokunulamaz, devredilemez, vazgeçilmez” geniş bir klasik haklar listesi olduğu ileri sürülemez. Ancak Tanzimat Fermanındaki en önemli yenilik Müslümanlarla Müslüman olmayanlar arasında kanun önünde eşit olma imkanı tanınmıştır.

Hıristiyan unsurların koruyuculuğunu üstlenen bu fermanın yayımlanmasında büyük rol oynayan Avrupa devletlerini yumuşatma ve onların güvenini kazanma düşüncesi Osmanlı devleti açısından bir taviz olarak görülmektedir. Müslim ve gayrimüslim tabaka arasındaki eşitliği sağlayan bu ferman eski İslam geleneğinden ayrılışı ifade etmesi açısından da en köklü değişikliklerinden biridir (Kapani, 1991: s.130).

b) Islahat Fermanı (18 Şubat 1856)

Tanzimat’ın ikinci aşaması sayılabilecek olan dönem 1856 Islahat Fermanı ile başlar. Islahat Fermanı adıyla yayımlanan bu belgeler Tanzimat bildirisinde vadettiği reformları gerçekleştirecek kanun ve nizamların yapılmamış yapılanlarında uygulanmamakta oluşundan şikayetçi olan Batı devletlerinin elçileri, Kırım Savaşının

sona ermesiyle Paris'te toplanacak olan barış konferansında Rusya'nın Kaynarca Andlaşması'ndan elde ettiği bir hak iddiasıyla Ortodoks Hıristiyan milletler çıkarına istekte bulunmasını önleme amacıyla bu fermanın hazırlanmasını istemişlerdir. Bu ferman Tanzimat kurallarını tekrarlayan, açıklayan ve genişleten bir ferman olmanın yanında başında "vatandaş" teriminden söz etmektedir (Berkes, 1974: s.190).

Ferman, ırk ve din ayrımı yapılmaksızın tüm Osmanlı vatandaşlarının can, mal ve namus dokunulmazlığını kanunlar önünde eşitliğini, özel tasarruf haklarını güvence altına almayı amaçlıyordu.

Tanzimat'ın ikinci aşaması sayılan Islahat Fermanı Gülhane Hattının kesilen hızını tazeleyen yeni bir atılımdır. Ancak bu yeni atılımda gene doğrudan doğruya Avrupa devletlerinin baskısı altında ve onların iteleyişiyle yapıldığı bir gerçektir. Islahat Fermanının ağırlık merkezi Müslim ve Gayri Müslim tebaa arasındaki eşitliktir. Bu bakımdan Gülhane hattına göre daha açık ve kesin hükümler getirmiştir (Kapani, 1991: s.130).

c) I. Meşrutiyet (Kanun-ı Esasi 31 Ağustos 1876)

1876'da Osmanlı, Kanun-ı Esasi'nin ilanı, Türk sorunlarında kanıtları ve yargıları çok kez Türklerin mezihet ve kusurlarından tamamen bağımsız düşüncelerle belirlenen Avrupa'daki Türk dostlukları ve düşmanlıkları arasındaki çok tartışma konusu olmuştur. 1876 Kanun-ı Esasi'nin imparatorluk hükümetini ıslah etmek veya değiştirmek için gerçek bir arzuyu temsil etmediği, sadece Batılı devletlerin gözlerini boyamak ve tabi milletler yararına müdahale planlarını bozmak amacıyla olan bir manevra, bir göstermelik olduğu tenkidi sık sık yapılmıştır (Levis, 2000: s.163) .

Kanun-ı Esasi Türk toplumunun ilk yazılı Anayasasıdır. Osmanlı'da I

Meşrutiyet'i başlatan da Kanun-ı Esasi'dir. İnsan hak ve hürriyetleri ilk defa bu Anayasa metninde yer almıştır. Kendisinden önceki her iki fermana dile getirilen hakları da Anayasal teminat altına almıştı. Batıdaki benzerlerine uygun olarak hazırlanan Kanun-ı Esasi uygulama şansını bulamamıştır (Doğan, 2001: s.237).

Kanun-ı Esasi Padişahın yetkilerini elinden alıp monarşiye son vermemiş halkın kendi kendini yönetmesi gibi köklü bir değişiklik yapmamıştır. Fransız devriminde olduğu gibi egemenlik halka tanınmamıştır. Saltanat ve hilafet gücünü sürdürmüştür. Ancak bunların yanında halk temsilcilerinden oluşan bir meclis bu ilk anayasa tarafından öngörülmüştür.

İnsan Hakları yönünden I. Meşrutiyet 1876 Anayasası bir hak ve özgürlükler listesi içermekteydi. O dönemdeki diğer anayasalarla karşılaştığından bu listede sıralanan haklar az değildir. Anayasa kişi güvenliği, ibadet özgürlüğü, mülkiyet dokunulmazlığı gibi haklar tanınmış; kanun önünde ve devlet hizmetine girmede eşitlik, kanunsuz vergi konamayacağı verginin gelire orantılı olarak alınması, işkence yasağı gibi esasları benimsemiştir (Uygun, 1996: s.14).

d) II. Meşrutiyet Dönemi (23 Temmuz 1908)

1878 yılında, Padişahın meclisi tatil etmesiyle birlikte otuz yıllık bir mutlakiyet dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde padişah olan Abdulhamit, ülkeyi tek başına yönetmiştir. Fakat Osmanlı devleti içerisinde aydınlar arasında yayılan özgürlük ve meşrutiyet düşüncesi her geçen gün büyümüş ve bu büyüme engellememiştir.

II.Meşrutiyet haklar düşüncesine halk unsurunu katan hareketlere sahne olmuştur. 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı halkın özgürlük gösterileriyle karşılandı. Ancak bu hareket hak ve hürriyetler konusunda yaygın ve etkili gelişmelere yol açmamıştır (Doğan, 2001: s.237).

II.Meşrutiyet döneminde anayasanın bazı kuralları değiştirilerek demokratikleşme yönünde önemli adımlar atıldı. Bu değişiklikler sonunda Osmanlı Devleti gerçek bir meşrutî monarşi haline geldi. Padişahın yetkileri büyük ölçüde sınırlandırıldı. Meclisin ülke yönetimindeki etkinliği artırıldı (Uygun, 1996: s.16).

II.Meşrutiyet dönemindeki İnsan haklarına ilişkin değişiklikler pek geniş sayılamaz fakat bu değişikliklerden biri son derece önemlidir. Bu dönemde padişaha sürgün yetkisi tanıyan anayasa kuralı kaldırılmıştır. Ayrıca haberleşmenin gizliliği, toplanma ve dernek kurma hakkı, basının sansür edilemeyeceği gibi konular anayasada düzenlenmiştir (Uygun, 1996: s.17).

1909 değişikliğiyle gerçek anlamda demokratik parlamenter sistem getirilmiştir. Böylece Kanun-ı Esasi'nin istemi değiştirilmiştir. Yeni sisteme göre hükümeti padişah değil, padişahın atadığı sadrazam kuracaktır. Ayrıca 1909 değişikliği ile padişahın yasama yetkisi sınırlanmış, Meclis-i Umumi üyelerine kanun önerme hakkı tanınmış ve Heyet-i Mebusan başkanlarını doğrudan doğruya meclisçe seçilme şartı getirilmiştir. Bütün bu değişiklikler padişahın egemenlik hakkına ulusun bir ölçüde ortak olduğunu göstermektedir (Mumcu, 1994: s.217-218-219)

Osmanlı'da, Batıya paralel olarak insan haklarını belirgin bir biçimde öne çıkmasının sebeplerinin başında, Batı benzeri toplumsal tabakalaşmaya (sınıf farklılığı) sahip olmaması gösterilir.

Bu durum, Osmanlı'da insan hak ve hürriyetlerinin olmadığı anlamına gelmez Aksine çok uluslu, çok dinli, çok kültürlü bir devletin altı yüzyıl yaşamasının sırrını, yaygın şekilde uygulanan temel insan hak ve hürriyetlerinde aramak gerekir (Doğan, 2001: s.237) .

1.6.2.2. Cumhuriyet Dönemi:

İnsan haklarının Cumhuriyet dönemindeki gelişmesinde Atatürk'ün düşünce ve uygulamalarının büyük rolü vardır. Atatürk uygar ve ileri bir toplumun insan hakları temelinde biçimleneceğine inanmıştır.

a) 1921 Anayasası

İşgalci güçler karşısında artık hiçbir gücü kalmayan büyük Osmanlı Devleti dağıldıktan sonra son kalan toprak parçası üzerinde halkın ve hukukun egemenliğinde ruh bulan 1921 tarihinde ilk anayasa tarafından Türkiye devleti olarak adlandırılan tek uluslu yeni bir devlet kurulmuştur.

1921 Anayasası kısa bir Anayasaydı. İnsan Haklarına ilişkin kurallar içermiyordu. Olağanüstü koşullar altında hazırlanmış çökmekte olan bir imparatorluktan yeni bir ulus devleti yaratma işini üstlenmişti. Üç yıl uygulandıktan sonra yerini 1924 Anayasasına bırakır. Fakat, bu üç yıllık kısa süre içinde, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması Saltanat ve Hilafetin kaldırılması ve Cumhuriyetin ilan edilmesi gibi çok önemli işler başarılmıştır (Uygun, 1996: s.19).

b) 1924 Anayasası

Cumhuriyet döneminin bu konudaki ilk somut aşaması 1924 Anayasasıdır. Bu Anayasa doğal haklar düşüncesinden hareketle temel hak ve özgürlüklere yer vermektedir. Ancak sosyal hakların yer almayışı bu Anayasanın eksiği olarak değerlendirildi. 1945 sonrasındaki çok partili siyasi dönem bu eksiklerin tartışıldığı bir dönem oldu (Doğan, 2001: s.238).

1924 Anayasasında o yıllarda diğer ülkelerin anayasalarında yer alan birçok hak

ve özgürlüğe yer verilmişti. Bu hakların varlık nedeni doğal hukuk anlayışı ile açıklanıyordu. Doğal hukuk anlayışına göre insana sahip olduğu haklar devlet tarafından verilmemiştir. İnsanlar hak ve özgürlüklere devletler kurulmadan önce sahiptiler (Uygun, 1996: s.20).

1924 Anayasasına göre her Türk özgür doğar, özgür yaşar. Doğal haklardan olan özgürlük, başkalarının özgürlüğü ile sınırlıdır. Türk kavramı ise, din ve ırk farklılığı gözetmeksizin “Türk Halkına Türk Denir” şeklinde tanımlanmıştı. Bu tanım, Türklük sıfatının dinsel, etnik, irksal bir anlamı olmadığını ifade ediyordu. Başka bir deyişle yeni kuruluna ulusal devletin temeli ırk değil; siyasal bağlılıktı. Kendisini vatandaş olarak Türkiye Cumhuriyetini bağlı kabul edenler Türk'tü (Uygun, 1996: s.20).

c) 1961 Anayasası

Bu gelişmelerin bir sonucu olarak 1961 Anayasası sosyal haklara (ailenin korunması, eğitim hakkı, sendika kurma hakkı, sosyal güvenlik hakkı vs.) daha çok yer verdi. Temel hak ve hürriyetler listesi geniş tutuldu. İnsan haklarına dayalı olma ilkesi devletin temel nitelikleri arasına girdi.

1961 Anayasasıyla temel hak ve özgürlükler yargı güvencesine alındı. Bu Anayasa ile özgürlüklerin yasayla sınırlanması ve düzenlenmesi, özüne dokunulmaması sağlandı (Doğan, 2001: s.238).

Buna bağlı olarak yargı bağımsızlığı, sağlam ilke ve temellere oturtuldu. Yürütmenin bütün uygulamaları yargı denetimine bağlandı. Bu Anayasa ile ülkemizde ilk defa Anayasa mahkemesi kurulmuş oldu. 1961 Anayasası getirdiği bu yeniliklerle, insan hakları konusunda somut ilkeleri içeren ilk Anayasadır (Doğan, 2001: s.238).

1961 Anayasasına göre temel hak ve özgürlükler gerektiğinde sınırlandırılabilir

ancak özüne dokunulamazdı. Diğer bir deyişle kamu düzenin bozulmasını önlemek, ülkenin bütünlüğünü korumak gibi meşru gerekçelerle bazı özürlükler kısıtlanabilirdi. Fakat bu kısıtlama, hiçbir zaman hakkı tamamen ortadan kaldıracak veya onun kullanılmasını büyük ölçüde zorlaştıracak derecede olamazdı (Uygun, 1996: s.27).

d) 1982 Anayasası

1970'li yılların ortasından itibaren meydana gelen anarşi ve terör büyük ölçüde 1961 Anayasası'na bağlandı. Anayasanın getirdiği hak ve hürriyetler ülkedeki karmaşanın sebeplerinden gösterildi. 1982 Anayasası bu düşüncelerin etkisini taşır. Bu yüzden Anayasada temel hak ve hürriyetlerle, insan hakları konusunda bazı sınırlamalar yer alır (Doğan, 2001: s.238).

1982 Anayasası Temsilciler meclisinde hazırlanırken 1961 Anayasasının sistemi ve temel ilkeleri esas alınmıştır. 1982 Anayasası ilke olarak 1961 Anayasasının egemenlik anlayışını benimsemiştir. 1982 Anayasasında, 1961 Anayasasında belirtilen "Cumhuriyetin temel nitelikleri" genelde aynen bırakılmıştır. Yasama organı tek meclise indirilmiş, ilke olarak yargı bağımsızlığı konmuştur. Ayrıca 1982 Anayasası 1961 Anayasasına göre daha uzun bir metindir (Mumcu, 1994: s.278-279).

1982 Anayasası'nın insan hak ve hürriyetleri konusunda getirdiği sınırlar, 1995 yılındaki Anayasa değişikliği ile bir ölçüde aşıldı. Ancak bu konudaki asıl çalışma ve gelişmeler Türkiye'nin Avrupa Birliği hedefindeki attığı büyük adımlardır. Türkiye'de demokrasi konusundaki gelişmeleri de içeren bu çalışmalar hakkında demokrasi konusunda ayrıntılı olarak durulmuştur (Doğan, 2001: s.238).

1982 Anayasası tıpkı 1961 Anayasasında olduğu gibi herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilemez, vazgeçilemez temel hak ve hürriyetlere sahip olduğunu

belirttikten sonra (mad.12/1) hemen, temel hak ve hürriyetlerin içine kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluğunu da sokmuştur.

Anayasada gerçi çok önemli bir kurum olarak İnsan Hakları ve Kamu özgürlüklerine değer verilmiştir. Ama bu “değer verme” öylesine sıkı sınırlar ve istisnalar içindedir ki Anayasanın bu konudaki yapısı bizi, bazı temel maddeleri göz önüne alındığında “kısıtlılık kavramına” daha fazla yer verildiği yargısına bile sürükler (Mumcu, 1994: s. 279-280).

1.6.3. İnsan Hakları İle İlgili Ulusal Düzeyde Düzenlemeler

1.6.3.1. Anayasanın İlgili Hükümleri

İnsan hak ve hürriyetleri T. C. Anayasasında geniş olarak yer almıştır. Başlangıç bölümü ile Anayasa, vatandaşların insan olarak maddi ve manevi varlığını geliştirme hak ve yetkisinde olduğu felsefesini benimsemiştir. Anayasadaki insan hak ve hürriyetlerine ilişkin diğer tüm ilkeler bu felsefe üzerinde geliştirilmiştir.

Anayasanın insan hakları ile ilgili olan hükümleri, Temel Hak ve Ödevler; İkinci bölümdeki Kişinin Hakları ve Ödevleri başlıklarını taşır. Üçüncü ve dördüncü bölümde yer alan Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler ile Siyasî Haklar ve Ödevler de insan haklarına ilişkin etki ve işlevlerle sunulmuştur.

Anayasaya göre, herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz, kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya ve muameleye tabi tutulamaz.

Anayasada insan haklarına vurgu yapan madde Cumhuriyetin niteliklerini açıklayan 2. Maddedir. Söz konusu madde aynen şöyledir:

"Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel niteliklere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal hukuk devletidir."

1.6.3.2. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Türk Milli Eğitim sistemini düzenleyen amaç ve ilkeleri ortaya koyan kanundur.

Kanun, yetişmekte olan nesiller olarak çocuk ve gençlerin eğitim yoluyla gelişme haklarını nasıl ve ne şekilde kullanacaklarını açıklar. Gelişme hakkının kullanılmasında devletin üzerine düşen yükümlülüklerini belirlemiştir.

Kanunun genel amaçlarını tespit eden 1. ve 2. maddesinde Türk Milletinin bütün fertlerinin "ülkesinin milli, ahlâki, insani, manevi değerlerini benimseyen" insanlar olmalarının yanı sıra "insan haklarına karşı görev ve sorumluluklarını" da bilen vatandaş olmaları istenir. Burada hedeflenen insan, beden, zihin ve ahlâk bakımından dengeli; insan haklarına saygılı insandır.

Türk Milli Eğitimi'nin temel ilkeleri de insan haklarının eşitlikçi felsefesine uygun olarak belirlenmiştir. Buna göre Türkiye'de eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Kişilere anayasa hükümlerinde nasıl her konuda eşitlik tanınmışsa MEB temel kanunda da her konumda eşitlik tanınmıştır.

1.7. İnsan Hakları Eğitimi

İnsan Hakları eğitimi hukukçu olmaya kişilerin yasalarla hukuk sistemiyle ve bunların kökenindeki ilke ve değerlerle ilgili olarak bilgilendirilmesini içerir. Bu bağlamda İnsan Hakları eğitimi öğrenciye,

- a) Adalet, eşitlik/ Halkçılık, hak sorumluluk gibi temel kavramları öğretmeyi,
- b) Yurttaşlık duygusunu, yetisini ve sorumluluklarını, demokrasi süreci ve ilkeleri ile ilgili anlayış ve hukukun üstünlüğü inancını vermeyi, onların elde edilebilmesi için hem de etkili bir katılım çalışmasının yapılması için gerekli olan bilgi ve becerileri donatmayı amaçlar.

İnsan haklarına saygı, soyut söylemlerle salt belgelere geçirilip yazmakla kendiliğinden gerçekleşmez. İnsan haklarına, ancak onları herkes bilir ve öğrenirse ardından da onları kullanma ve koruma bilincine varırsa saygı gösterilir. Her bilgi gibi insan hakları bilgisi de ne doğuştan gelir nede kendiliğinden kazanılır. İnsan haklarıyla ilgili belgelerdeki kavramlar bilinmeden onlara saygı göstermek asla mümkün değildir. İnsan haklarının bilinmesi içinde öğretim ve eğitim şarttır (Gülmez, 1996: s.7).

İnsan Hakları eğitim soyut bilgi ve kavramları kişiye aktarmak değil, zengin öğretim ortamları hazırlayarak bu bilgileri yaşam biçimine dönüştürmektir.

İnsan Hakları eğitimi, insan hakları belgelerinde onaylandıklarında iç hukukun bir parçasına dönüşerek hukuksal yükümlülük doğudan sözleşmelerde genel olarak ve açıkça herkese tanınan bir hak olarak yer almıştır.

Devletin, insan hakları öğretim ve eğitim ödevini yerine getirmemesi tüm insan haklarının “onsuz olmaz” koşulu olan bir insan hakkının, yani “insanın bilme hakkı”nın çiğnenmesi anlamına gelir. Bu da sonuç olarak, hem uluslar arası kuruluşlara “üye devlet” olmaktan, hem de imzalanan ve onaylanarak iç hukukla bütünleştirilen insan

hakları sözleşmelerinden doğan yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi demektir (Gülmez, 1996: s.8).

Türkiye'nin çok farklı etnik ve dinsel kültürlerinin bir arada yaşadığı bir coğrafya olduğu göz önüne alınacak olursa, insan hakları ve demokrasi eğitiminin önemi daha da artmaktadır. İnsan hakları ve demokrasi eğitimi insanı gerçek anlamıyla özgür ve ergin yurttaş kimliği kazandırmanın demokrasiyi de hak ve özgürlüklerin bilincine varan ve onların kullanılmasını, korumasını bilen yurttaşların etkin olduğu ve oluşturdukları örgütlerin kurumsallaştığı bir yaşam biçimine dönüştürmenin uzun erimli en temel yoludur (D.E.K. 1998: s.398).

1.8. Uluslararası Belgelerde İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi

İnsan haklarıyla ilgili çeşitli uluslararası belgeler, insan hakları eğitimi (İHE)'ne devletler için hukuksal bir yükümlülük ve bireyler için de bir insan hakkı olarak yer vermiştir (Gülmez, 1996: s.1).

1.8.1. İnsan Hakları Eğitimi Bir Yükümlülüktür

Çağımızın İnsan Hakları modeli batılı bir kavramdır ve batının tarihsel ve güncel çerçevesinde şekillenmiş bir olgudur. Yunan uygarlıkları ile Hıristiyan felsefesinin, mirasından oluşan temele yerleşen batı toplumları “Aydınlanma Çağı’yla” bireyi merkez olan bir kültürel olgunluğa erişmeye başlamışlardır (Tanör, 1991, s: 30, 32).

Bu felsefe aşığında doğan insan haklarının belgelerle de evrensel anlamda geçerlilik kazandırılması hedeflenmiştir.

Kuçuradi, (2001,s:71) “İnsan hakları belgelerindeki temel insan hakları anlayışının aranabileceği en uygun belgenin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

olduğu ifade edilerek insan türünün diğer varlıklardan ayrılan belirli özellikler olduğundan insanların nasıl muamele görmeleri gerektiğine ilişkin bazı genel ya da evrensel ilkeleri saptanmaya çalışılmıştır” diyor.

Uluslar arası, İnsan Hakları ile ilgili belgelerde bir insanın nasıl muamele görmesi gerektiği ifadesi yanında insan hakları eğitiminde önemi üzerinde durulmuştur.

İnsan Hakları gibi kendisinde bir insan hakkı olan insan hakları eğitimi demokrasinin olmazsa olmaz koşullarından biridir. Dünyada barış ve adaleti kurmanın uluslar ve haklar arasında anlayış ve hoşgörüyü kurup yaşatmanın tüm uluslar arası belgelerde vurgulandığı gibi, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının sağlanıp güçlendirilmesi gerçekleştirileceği kuşku götürmez bir gerçektir. (D.E.K., 1998: s.399)

Uluslar arası belgeler insana ve insan haklarına saygıyı göstermeyi sağlayan en önemli araçların başında gelip, bu belgeler hakların gözetilmesi için denetim mekanizması getirmişlerdi. Bu yolla da insan haklarına çeşitli şekillerde gelebilecek saldırılara karşı bir yaptırım yetkisi oluşturulmuştur ve haklar bu şekilde güvence altına alınmıştır.

İnsan hakları ve demokrasi eğitiminin uluslar arası hukuktaki dayanaklarını oluşturan belgeler, bir yandan eğitim hakkına öte yandan insan hakları eğitimine ilişkin kural, ilke ve önerilerin yer aldığı belgelerdir. (Gülmez, 1996, s :31)

Evrensel ya da bölgesel olan bu belgelerden kimileri “Sözleşme” gibi hukuksal nitelik taşıırken, “ Tavsiye” ve “Karar” olarak adlandırılan kimi belgeler ise “hukuksal” bağlayıcılığı olmayıp devletler için yol gösterici nitelik taşıyan belgelerdir.

Birleşmiş Milletler ve UNESCO “evrensel” nitelikli, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve Afrika Birliği Örgütü ise, “bölgesel” düzeyde eğitim ve insan hakları eğitimi haklarıyla ilgili ilke ve kurallar içeren belgeler kabul edilmiştir.

İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi ile ilgili belgeler aşağıda başlıklar halinde verilmiştir.

Gülmez'e göre, (1996: s.1) "İnsan Hakları Eğitimi, insan hakları belgelerinden, onaylandıklarında iç hukukun bir parçasına dönüşerek hukuksal yükümlülük doğuran "sözleşmeler"de genel olarak ve açıkça herkese tanınan bir hak olarak yer almamıştır. Yalnızca kimi sözleşmelerde, kendi kapsamaları ile sınırlı olmak üzere insan hakları eğitimi öngörülmüştür. Ancak insan hakları öğretim ve eğitimi, öncelikle, bu sözleşmeleri ve bu konuyu düzenleyen değişik nitelikteki öteki belgeleri kabul eden uluslararası kuruluşlara üyelikten doğan bir yükümlülüktür."

Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyine üyeliğin temellerinden birini oluşturan insan haklarına saygı ise, kişiler açısından hakları bilme hakkını; devlet açısından da, öğretim ve eğitim yoluyla hakları tanıtmaya yükümlülüğünü içerir, gerektirir (Gülmez, 1996: s.2).

1.8.2. Birleşmiş Milletler Belgeleri

a) Eğitim Hakkı İle İlgili Belgeler

1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948)
2. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslar arası Sözleşmesi (1966)
3. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılık Biçimlerinin Kaldırılması Sözleşmesi (1979, Onay 1985)
4. Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989, Onay 1994)

b) İnsan Hakları Eğitimi Belgeleri

1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948)
2. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (1966)
3. Gençlerde Barış Ülkülerinin, Halklar Arasında Karşılıklı Saygı ve Anlayışın Geliştirilmesi Bildirgesi (1965)
4. İşkence ve Başka Zalimce, İnsanlıkdışı ya da Onur Kırıcı Ceza ya da Muameleye Karşı Tüm Kişilerin Korunması Bildirgesi (1975)
5. Cenevre Sözleşmeleri (Uluslararası İnsancıl Hukuk Sözleşmeleri, 1949, Onay 1953)
6. İşkence ve Başka Zalimce, İnsanlık dışı ya da Onur Kırıcı Ceza ya da Muameleye Karşı Sözleşme (1984, Onay 1988)
7. Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989, Onay 1994)
8. Viyana Bildirgesi ve Eylem Programı (1993) İnsan Hakları Konusunda Eğitim Paragrafı 78, 79, 80, 81, 82

1.8.3. Avrupa Konseyi Belgeleri

a) Eğitim Hakkı İle İlgili Belgeler

1. İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi'ne Ek 1 Sayılı Protokol (1954)

b) İnsan Hakları Eğitimi Hakkı İle İlgili Belgeler

1. İnsan Hakları Öğretimi Kararı (78) 41 (1978)
Ek: Polis Hakkında Bildirge (...) Paragraf B-3

2. Okullarda İnsan Hakları Öğretimi ve Öğrenimi Tavsiye Kararı (85)7 (1985)
Tavsiye (85)7'ye Ek, Okullarda İnsan Hakları Öğretim ve Öğrenimi İçin
Öneriler a. Okul Programlarında İnsan Hakları Paragraf 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 3.3

1.8.4. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilâtı Belgeleri

a) İnsan Hakları Eğitimi Hakkı İle İlgili Belgeler

1. Helsinki Son Belgesi (1975)
2. Konferansın İzlenmesi Konusunda Viyana Toplantısı Kapanış Belgesi
(1989) Paragraf 13.4, 13.6
3. AGİT'in İnsancıl Boyut Konferansı Kopenhag Toplantısı Belgesi (1990)
Paragraf 10, 10.1, 10.2
4. AGİT'in İnsancıl Boyut Konferansı Moskova Toplantısı Belgesi (1991)
Paragraf 22, 42, 42.1, 42.2, 42.3, 42.4, 42.5, 42.6

1.9. Demokrasinin Tarihçesi, Kavramı ve Demokrasi Eğitimi

1.9.1. Demokrasinin Tarihçesi

İnsanlar bir arada yaşayan ve yaşamak zorunda olan sosyal varlıklardır. Tarih öncesi devirlere bakıldığında insanların, tabiat karşısındaki acizlikleri toplu olarak yaşamayı beraberinde getirmiştir. İlkel insanın ilk örgütlenişi Klan çevresinde olmuştur. Klan, yüksek bir varlığın kutsal koruyuculuğu altında olduğuna inanılırdı (Ateş, 1991: s.5).

Klanda yönetim uzun süre ihtiyarlar kurulu tarafından yapıldı ve otorite dağınık bir durumdaydı. Daha sonraları otorite kavramı değişmiştir.

Sosyal ilişkilerin başladığı yerde siyasi ilişkiler de başladı. Yöneten-yönetilen

ayrımı olduğu yerde, ana ilişki siyasi ilişkiye dönüşmüştür (Ateş, 1991: s.6). Siyasi ilişkilerin ortaya çıkmasıyla aynı zamanda otorite ve iktidar kavramları gündeme gelmiştir. Yine otorite ve iktidar kavramları da değişik yönetim şekilleriyle bir kalıp kazanmıştır.

Güney Amerika'da, Çin'de, Hindistan'da, Mısır'da, Mezopotamya'da ve Anadolu'da güçlü devletler kuruluyordu. Bu uygarlıklarında hiç şüphesiz incelenmeye değer sosyal ve siyasal kurumları vardır. Gene bu toplumların dinleri, siyasal kurumlara biçim veren bir kurallar dizisi olarak incelenebilirdi. Ortaçağ'ın karanlığı ve skolastiğin sınırlarını zorlayan Batı Düşüncesi, o çağlarda özlenen "Altın çağ" görüntüsünü Eski Yunan'da bulmuştur. Zira insanı düşünen bir varlık olarak ele alan ilk düşünce akımı Yunan'da ortaya çıkmıştı (Ateş, 1991: s.21). İnsan düşüncesinin, önemsendiği bu dönemler için demokrasi geçmişinin Atina ve Roma'ya dayandırılması yanlış değildir. Her ne kadar eski Yunan demokrasinin beşiği sayılsa da günümüz demokrasi anlayışı ve uygulanışı hiç benzetilmemektedir. Agora'da toplanan Atinalılar burada hükümet ve yönetim işlerini tartışmaktaydı. Yunan siyasi düşüncesine demokratik niteliği veren husus Atina demokrasisinin uygulanması olmuştur(Ateş, 1991: s.24). Yunan siyasi düşüncesinde Polis kavramı temel teşkil etmiştir. Günümüzde de kullandığımız Politika sözcüğünün temeli bu kelimeye dayandırılıp, Polisle ilgili işler anlamı taşır.

Atina demokrasisinde yürütme "Bule" adı verilen "500'ler Meclisi'nde" idi. 500'ler meclisi Atina'yı oluşturan on kabilenin gönderdiği elişer kişiden oluşuyordu. Kabilenin gönderdiği elişer kişi sırayla seçilir ve her Atina vatandaşı hayatı boyunca en az bir kez bir sene için "bule" sıfatını kazanırdı (Ateş, 1991: s.24). Ayrıca bu meclisin yasama, kontrol ve yargı yetkileri de bünyesinde mevcuttur. Diğer taraftan Atina'da yargılama gücü aslında "Halk jürilerinde" toplanmış, yürütme gücü de

Bule'nin yanı sıra eklesin tarafından seçilen on generalde idi. Bunlara da "strategoi" adı verilirdi ve kura ile değil seçimle iş başına gelirlerdi.

Yunan demokrasisi demokrasinin beşiği kabul edilmesine rağmen köleci toplum olma özelliğinden kurtulamamıştır. Doğrudan doğruya uygulanan Atina Demokrasisinde, oy sadece vatandaş denilen bir halk grubu için hak kabul ediliyordu. Halkın çok büyük bir çoğunluğu ise oy kullanmak hakkına sahip değildi. Ne yazık ki gerek Platon gerekse Aristo zamanlarında demokrasinin bir çok kötü uygulamalarına şahit olunmuştur (Büyükkaragöz, 1990: s.121). Geçirdiği aşamalardan sonra, temsili sisteme dayalı ve tüm halkın oyuna dayalı demokrasinin temeli çok çok eski değildir. Modern anlamdaki demokrasinin temeli 1776 Amerikan ihtilali 1789 Fransız ihtilali ve 1832 de İngiltere'deki Reform konularına dayanır.

1.9.2. Demokrasi Kavramı

Demokrasi günümüzde azınlıkta olanların haklarına saygı gösterildiği ve onlara bir gün çoğunluğa dönüşebilme yollarının açık tutulduğu özgürlükçü bir çoğunluk yönetimi biçiminde tanımlanabilir. Demokrasi tarihi insanlar arasında toplumsal kökenli eşitsizlikleri gidermek için verilen savaşın tarihidir. Demokratik düşüncenin tarihide, eşitlikçi ve özgürlükçü düşüncenin evrimini yansıtır. Demokratik düşüncenin evrimi insanın akıllı bir yaratık olduğu, kendisi için iyi olanla kötü olanı ayırt edebileceği inancından kaynaklanan insana saygıya dayalı, iyimser bir düşüncenin evrimidir (Kışla'lı, 2000: s.228).

Demokrasi rejimi bütün hakları ve güçleri halkın kullandığı yönetim sistemi olan her yurttaşın oy kullanıp yine yurttaşların halkın kendi çıkarları için hizmet eden, herkesin her türlü hakkını teminat altına alan bir rejimdir.

Günümüzde demokrasi kavramı çok konuşulmaktadır. Oldukça çok kullandığımız bu kavram üzerinde çeşitli tarifler yapılmıştır. Demokrasi kelimesinin eski Yunanca'dan (demos-hak ve Kratus-kuvvet, hükümet, otorite) anlamlarında iki ayrı kelimededen oluşarak halk hükümeti manasına geldiği söylenebilir. Bu gün demokrasi denilince aklımıza hakimiyetin halka ait olduğu halkın bu hakkı doğrudan doğruya kullanabileceği, kendi içinden seçeceği kimselerle kullanabileceği fikri gelir (Büyükkaragöz, 1990: s.126).

Bir başka tanıma göre demokrasi iktidarın halkçı kökenli olduğunu savunan ve iktidarı halka dayandıran teoridir (Çam, 1998: s.387). Bazılarına göre demokrasi faaliyetçiliğinin ta kendisidir. Diğer bir tanımda ise demokrasi hakimiyet hakkının hukuken eşit olan bireylerin tümüne ait olan bir rejimdir.

Bazıları demokrasiyi bir hürriyet rejimi değil bilakis hürriyetlerin kısıtlandığı bir nevi diktatorya rejimi olarak görülür. Daha doğrusu onlara göre demokrasi geçici bir hürriyetsizlik rejimidir (Büyükkaragöz, 1990: s.126). Yeni demokrasi iktidarın halkçı kökenli olduğunu savunan ve iktidarı halka dayandıran teori olarak ta nitelendirilmiştir (Çam, 1998: s. 387). Bir ülkedeki uygulamaların demokrasi olarak tanımlanabilmesi için halkın hem yönettiği, hem yönetildiği ya da yönetilenlerin büyük bir kısmının iktidarı oluşturması gerektiği savı yanlış olmaz.

Demokrasi kavramına ilk olarak Herodot tarihinde rastlanılmıştır. İkinci olarak rastlanılan yer ise "Atinalıların Anayasası"ndan sonra Yunan siyasi düşüncesinde demokrasiyle ilgili en önemli belge Perikles'in (İ.Ö. 425-429) ünlü "Cenaze Töreni Söylevi" olmaktadır (Ateş, 1991: 28).

Demokrasi kavramı bu gün siyasal yaşam içinde bir belirsizlik arz etmektedir. Nedeni ise demokrasinin özü itibari ile değil biçimsel kullanılmasıdır.

Demokrasi düşüncesi genel hatları ile şu unsurlardan oluşur,

- Kişi, toplum ilişkilerinin belirlenmesi süresine halkın tümüyle katılması
- Azınlık haklarına saygılı bir çoğunluk yönetiminin sağlanması
- Kişi hak ve özgürlüklerinin korunması
- Toplumun tüm üyelerine fırsat eşitliğinin sağlanması (Çam, 1998: s.387).

Bu niteliklerin hepsi demokrasi rejimini diğer rejimlerden ayırır. Her rejimde olduğu gibi demokraside de çeşitli değerler mevcuttur. Mevcut bu değerleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1- Tartışmalar barış yoluyla çözümlenmelidir.
- 2- Değişen toplumla birlikte yerleşen değişim olgusu barış çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. Teknoloji ile gelen hayat değişimi çeşitli hakları da beraberinde getirmiştir. İkamet hakkı, temiz çevre hakkı vb. gibi. Bu haklarla üçüncü madde vurgulanan durumu ortaya koyar.
- 3- Yöneticiler yapacakları çalışmaları demokratik kurallara uygun olarak yapmalıdır.
- 4- Demokratik sistemde zorlama en az olmalı ve kararlarda çoğunluk fikrinin önemli olmasının yanında azınlıktakilerin de fikrine önem verilmesidir.
- 5- Demokraside fikir ayrılıkları geniş bir hoşgörü platformunda değerlendirilmelidir.
- 6- Demokratik sistemde adalet mekanizması işlemeli, kişi ve konuma göre adalet uygulanmamalıdır.

1.9.3. Demokrasi ve Eğitim

Demokrasi, halkın yönetime seçimler yoluyla doğrudan katıldığı, sadece

çoğunluğun egemenliği değil çoğulcu bir anlayışla azınlıkta kalan düşüncelerin de yaşayabilmesini sağlayan bir yönetimdir. Demokrasi düşüncesindeki en temel kavram “hak” tır.

Demokrasinin varlığını sürdürebilmesi için özgür düşünebilen, düşünce özgürlüğüne inanan kritik edebilen bireylere ihtiyaç vardır. Demokrasi yalnızca siyasal yapı olarak kurumlar aracılığıyla değil, daha çok demokrasiyi ruhlarında benimseyen kişilerle varolabilir.

Eğitim ve öğretimin esas gayesi düşünen, yaratan, eleştiren, araştıran, sorgulayan bireyler yetiştirmektir. Bu niteliklere sahip bireyler içinde buldukları siyasal yapının gelişmesinde çok önemli roller üstleneceklerdir.

Demokrasi kavramı bir toplumda kurallar ve simgeler düzeni olarak benimsenen sadece bir siyasal yapı değildir. Sadece seçimlerin yapıldığı, insanların ancak sınırlı düşüncelerine özgürlük tanındığı toplum demokratik sayılabilir mi?

Bir toplumda demokrasiden bahsedebilmek için aile, okul, iş hayatında demokratik kuralların benimsendiği bir yapıya sahip olması gerekir. Bireyler yalnızca belirli zaman aralıklarıyla oy kullanarak demokratik bir toplum oluşturamazlar. Demokrasi ile eğitim arasında paralel bir ilişki vardır. Eğitim sistemi ve tüm eğitim örgütleri demokratik olduklarında demokrasiye bağlı kişiler yetiştirebilir.

Demokratik toplumlarda, bireysel özgürlüklerin açıklıkla gerçekleşebilmesi için, insanların içtenlikle birbirlerin haklarına ve özgürlüklerine saygı duymaları gerekir. Diğer insanlara saygı duyulmasının gerekliliği aileden sonra okulda kazandırılmaktadır. Bu özelliğin kazandırılmasında okul ve aile birbirini tamamlamaktadır (Kıncal, 2001: s.118).

İnsanın doğal hakları demokratik eğitimle sıkı sıkıya bağlıdır. Demokratik

eğitim temelde, demokrasinin tüm temellerini içerisinde barındıran ve demokrasinin yaşamasına hizmet eden eğitim demektir. Eğitim terimleri sözlüğünde demokratik eğitim “ğretim çalışmalarında ğretmen ğrenci ilişkilerinde, eğitsel etkinliklerde öğrencinin birey olarak değerine ve bütünlüğüne, birlikte çalışmaya, karşılıklı saygıya, hoşgörüye, kişiliğe değer ve önem veren eğitim” olarak tanımlanmaktadır (Oğuzkan, 1981: s.46).

Demokrat kafalı yurttaşların eğitimi ilk önce, demokrasiyi oluşturan değerlerin zmsenmesini gerekli kılmaktadır. Bunun için de, demokrasinin değerleri ve işleyiş biçimleri yaşanmalı ve uygulanmalıdır; katılma, danışma, tartışma, açıklık, adalet, tarafsızlık, dürüstlük ve kendi kendine disiplin tüm bunlar sadece kitaplardan öğrenilemez; gerçek ortamlarda bunları yaşamayla gerçekleşebilir, bunları uygulayanların birbirlerine karşı, öğrencilere karşı olan tutum ve davranışlarından öğrenilebilir (Büyükdüvenci, 1990: s.591).

Bireysel ve kmesel düzeyde demokrasinin benimsenmemesi, davranışa dönüştürülememesi her halde bir kamu yönetimi biçimi olarak demokrasiyi güçleştirecektir. Bu bağlamda düşünüldüğünde demokrasi eğitimine ilişkin bir dersin; bir yönetim biçimi olarak sistemi tanıtmanın, sistemin vatandaşlara yüklediği hak ve görevleri göstermenin yanında, insan ilişkileri üzerinde de durması; çatışmaların uzlaşma ya da birleştirme yoluyla çözümlenmesi yönünde beceri ve tutum kazandırmasının gerekli olduğu düşünülmektedir (Miser, 1991: s.51).

Eğitimin işlevlerinden biri çocuğun kişiliğini oluşturma ve geliştirmedir. Bu işlevin son amacı çocuğa öncelikle demokrasinin gereksinim duyduğu “ergin ve zgr” yurttaş kimliği kazandırmaktır. Bu da, bir yandan eğitimin demokrasi için öte yandan da demokrasinin insan hakları ve demokrasi eğitimi için taşıdığı önemi ortaya koymaktadır

(Gülmez, 1996: 11).

Okulda demokratik bir ortamın oluşturulabilmesi için dikkat edilmesi gereken unsurları Kıncal şu başlıklar altında belirtir (2001: s.117);

- 1- Öğretmen, sınıfta öğrencilerin kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri bir ortam oluşturmalıdır.
- 2- Okuldaki farklı ortamlar, mümkün olduğu kadar öğrencilerin beklenti ve gereksinimlerine cevap verebilecek tarzda düzenlenmelidir.
- 3- Öğrencilerin mümkün olduğu kadar yönetim sürecine katılmaları sağlanmalıdır.
- 4- Öğrencilerin, okul içindeki ve dışındaki ders dışı etkinliklere katılmaları teşvik edilmelidir.
- 5- Şiddetin okulda disiplini sağlamak için uygun bir yöntem olmadığı unutulmamalıdır.

Demokrasi kültürünün öğrenciye kazandırılması için okul ortamında fırsat eşitliği, bireyler arasında yakın işbirliği ve saygı, hoşgörü ders dışı etkinliklerde aktif katılımın sağlanması teşvik edilmelidir.

Yaşam biçimi olarak kabul edilen demokrasinin kazandırılmasında önemli bir toplumsal kurum olan okul, bu kavramı sadece bilgi düzeyinde verdiğinde demokratik kafa yapısına sahip bireyleri yetiştirmesi mümkün değildir. Demokratik kavramların öğretilmesinden daha çok demokratik değerlerin davranış olarak kazandırılması okulun asıl işlevi olmalıdır.

1.10. Vatandaşlık

İlk defa 1789 Fransız İhtilali ile siyasi bir anlam kazanan "Vatandaş" (=Yurttaş)

kelimesi, son iki asırda sözlüklerimize girmiştir. Fransız Millî Meclisi tarafından kabul edilerek 26 Ağustos 1789 tarihinde yayınlanan "İnsan ve Vatandaş /Yurttaş Hakları Beyannamesi (Declaration Pes Droits De L'Homme Et Du Citoyen) başlıklı belge, "vatandaş" kelimesini hafızalara yerleştirmiştir. Bütün dünyada olduğu gibi bizim ülkemizde de yaklaşık olarak 19. yüzyıla kadar "Vatandaş" veya "yurttaş" kelimesi kullanılmaz, onun yerine "Kul, Taife, Teb'a Reaya, Millet" sözcükleri kullanılırdı. Bunların hepsi monarşik idarelerde bir tek anlam ifade ederdi: "...Yönetici (Monark) karşısında siyasi ve hukuki hiçbir hakkı olmayan sosyal bir sıfat kazanmamış insanlar (Yılmaz, 2000: s.91).

Vatan, bir devletin sınırları belirli toprağına denir. Fakat, vatan kelimesi, maddi olduğu kadar manevi bir anlam da taşımaktadır. Bir toprak parçasının vatan olabilmesi için, tarihe geçmiş fedakarlıklar yapılmış olması gerekir.

Devletin unsurlarından biri olan halkı, meydana getiren fertlere "Vatandaş" denir. Vatandaş mensubu olduğu devletin yasal şartlarını ve egemenliğini kabul eder. Devlete karşıda yükümlülükleri vardır (Yılmaz, 2000: s.103).

Vatandaşlık bireylere yasal haklar kazandırır. Vatandaşlık kanunun gösterdiği şartlarda kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerle kaybedilir. Vatandaşlık kavramı insanlık tarihiyle karşılaştırıldığında modern bir kavramdır. Vatandaşlık, krallara yada hükümdarlara tabi olan halkın, dini olgular altında ezilen kesimden egemenliği kendi bünyesinde toplayan bireyler haline gelmesi uzun soluklu bir aşamadır. Bu gün vatandaşlık hiçbir şekilde farklılık gözetilmeksizin bireyin ezilmesine izin vermeyen bir statüdür. Yani vatandaşlık ulaşılan en yüksek seviyedir.

Anayasa Türk Vatandaşlığını şöyle tanımlar: "Türk Devleti'ne Vatandaşlık bağı ile bağı olan herkes Türk'tür" (mad.66). Yani Anayasamızda dil, din, ırk farkı

gözetilmeksizin her birey vatandaşlık statüsünü elde etmiştir.

Ancak değişen dünya şartları ile birlikte bugün vatandaşlık kavramı da farklı bir boyut kazanmıştır. Vatandaşlıktan bahsedilirken, vatan denilen belli toprak parçasında yaşayan kişiler kastedilmektedir, oysa bugün Türk vatandaşı olup yurt dışında yaşamakta olan yada bunun tam tersi olduğu bir durum mevcuttur. Diğer taraftan “çiftte vatandaşlık” denilen başka bir vatandaşlık boyutu söz konusudur. Bu gerçekler vatandaşlık kavramına farklı bir anlayış getirmiştir.

1.10.1.Vatandaşlık Eğitimi

Bir ülkenin hedeflediği toplumsal, ekonomik ve teknolojik düzeye ulaşmasını sağlayacak en önemli kaynak nitelikli insandır. Bunun için, insan kaynağının iyi yetiştirilmiş olması gerekmektedir. Nitelikli insanı yetiştirecek olan eğitim sistemidir. Eğitim sisteminin, bu görevi yerine getirebilmesi için, bireyin özgürce gelişebileceği bir çevre oluşturması gerekmektedir (Şahin, 1997: s.42).

‘İnsan Olmak Değeri’ tanınarak temel hak ve özgürlüklerini eksiksiz ve kesintisiz olarak kullanma bilinciyle mevcut kurum ve kurullar doğrudan algılandığında ‘Vatandaşlık Eğitimi’ olağan gelişim seyriyle daha kolay ortaya çıkacaktır. İnsan olmaktan doğan değerlerin doğru anlaşılması ve ‘insanlık bütünü’nün birer parçası olduğunu unutmayalım’ bilinciyle İnsan Hakları eğitiminin önceliği ve öncülüğünde yurttaş olmanın görev, hak, sorumluluklarının tanınması, benimsenmesi kolaylaşacaktır (Öztürk, 1999: s.631).

Vatandaşlık eğitimi, insan oluşumuzun bütün gaye ve hedefini içinde toplayan asıl eğitimin kendisidir. İnsan, toplum içinde yaşadığına göre, diğer insanlara, kurumlara ve genel olarak topluma karşı sorumlulukları vardır (Kıncal, 2000).

Vatandaşlık eğitimiyle ulaşılmak istenen hususları şu şekilde özetlemiştir:

- 1- Eğitim demokrasinin temel taşıdır ve vatandaşlık eğitimi, eğitim programı içinde önemli bir yere sahip olmalıdır.
- 2- Vatandaşlık eğitimi mahalli, milli ve evrensel boyutları dikkate alacak şekilde uygulanmalı ve karşılıklı saygı, sevgi, hoşgörü, açık görüşlülük, şiddetten kaçınma, eşitlik gibi değerlere dayanmalıdır.
- 3- Vatandaşlık Eğitimi sorumluluğu, devletin desteği ile büyük ölçüde aileye, okula ve ilgili sivil toplum örgütlerine ait olmalıdır.
- 4- Etkili vatandaş olabilmek için, öğrencilerin Türkiye ve Dünyanın geçmişi, bugünkü ve gelecekte olabilecek muhtemel gelişmeler konusunda bilgi sahibi olması gerekir.
- 5- Eleştirel düşünce ve ileri düzeyde okur yazarlık, vatandaşlık eğitimi için gerekli olan temel özelliklerdir.
- 6- Vatandaşlık eğitimi çerçevesinde, öğrencileri karar verme sürecine ve diğer toplumsal faaliyetlere hazırlamak üzere okulda gerekli ortamlar oluşturulmalıdır.
- 7- Demokratik değerler ve demokratik süreç sınıfta ve okulda model olarak alınmalıdır.

1.11. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi

1.11.1. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Eğitim Sistemindeki Yeri

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi daha önceleri Vatandaşlık Bilgisi adıyla okutulmaktaydı. Birleşmiş Milletlerin bünyesinde başlatılan “İnsan Hakları Eğitiminin On Yılı” adlı çalışmasının neticesinde, Vatandaşlık Bilgisi dersi İlköğretim

II. Kademesinde 7. ve 8. sınıflarda Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi adı altında yeni bir müfredat programıyla okutulmaya başlanmıştır. Dersin amaçları, davranış ve uygulama şekli 2356, 2490 ve 2506 sayılı tebliğler dergisinde yayımlanmıştır. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi 7. ve 8. sınıflarda haftada bir saat okutulmaktadır. Dersin kitapları A4 ebadında 8-10, B4 ebadında 10-13 formatındadır.

1.11.2. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Dayandığı Temeller, Etkili Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi

Her ülkenin kendi toplumuna ilişkin bir Vatandaşlık Modeli vardır. Ülkelerin eğitim programlarında bu model çerçevesinde belli amaçlar dairesinde şekillenir.

Bireyin, kendisini tüm yönlerden geliştirilebilmesi, yaşadığı çevreyi ve toplumu kavrayabilmesi, sorunlarına ilgi duyup çözümüne düşünsel ve eylemsel olarak katılması, toplumda etkin ve yararlı bir rol oynayabilmesi ve bu amaçla sorumluluk üstlenebilmesi, öncelikle öznesi olduğu hak ve özgürlükleri öğrenerek “hak bilinci” edinmesine bağlıdır. İnsan Hakları eğitimi, “edilgen” kimliğinden sıyrılarak “etkin, özgür ve katılımcı yurttaş kimliği kazanan hak özneleriyle, sivil toplumun ve sonuç olarak demokrasinin katılımcı boyutunun geliştirilip güçlendirilmesini sağlayacaktır (Gülmez, 1998: s. 2-3).

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin hedeflerine bakıldığında, vatandaşlık hak ve sorumluluklarını kavramış olan, temel hak ve özgürlüklerin farkında olan toplumla uyumlu bireyler yetiştirmek esas alınmıştır.

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi, öğrenciye salt bilgi kazandırmayı değil bilgiyi davranışa dönüştürmeyi amaçlayan bir derstir. Bu derste esas olan hukuk

kuralları ya da ahlak kuralları kural olarak öğrenmekten ziyade bu kuralları hayata geçirebilmektir. Yani günlük yaşamda uygulayabilmektir.

Eğitimin etkililiği, eğitsel amaçların planlanan düzeyde gerçekleştirilmesidir. Etkili Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi ise dersin amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirebilmektir. Bu alanda etkililiği arttırabilmenin bir çok yolu vardır. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitiminde sınıf ortamı okulun örgütlenişi ve atmosferi, öğretmenlerin nitelikleri etkin olmayı sağlayan önemli faktörlerin başında gelir.

Bu dersin ilke ve amaçları okulun günlük yaşantısını, öğretmen öğrenci ilişkisini yansıttığı oranda amacına ulaşmış olacaktır. Vatandaşlık, İnsan Hakları ve Demokrasi kavramlarının özümsemesi ve davranışa dönüştürülmesi demokratik bir okul ortamında mümkündür. Ayrıca dersin farklı ortamlara taşınması, değişik proje ve araştırmalara sevk edilmesi dersi daha etkili kılacaktır (Kepenekçi, 1999). Her şartta Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitim dersi etkili kılacak öğretmendir. Bu dersi yürüten öğretmen dersi tek düzelikten çıkartıp yaşamın kendisi haline getirebilmeli öğrencileri özgürlüğe, demokrasiye inanan, açık fikirli bireyler yetiştirebilmelidir.

1.11.3. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitiminde Öğretmenin Rolü

İnsan Haklarının her geçen gün önem kazandığı çağımızda, bir çok ülke eğitim sistemleri içine “insan hakları” dersini sokmuştur. Hükümet dışı örgütler insan hakları eğitimi ve insan haklarının korunması alanında önemli roller üstlenmişlerdir. Bu kadar büyük önem taşıyan insan hakları eğitimi ve öğretimini doğrudan üstlenecek olanlar öğretmenlerdir. Bu alanda bilinç ve coşkuya sahip öğretmenler, insan haklarına saygılı yurttaşlık hak ve sorumluluklarının bilincinde olan, özgürlüğe ve demokrasiye inanan bireyler yetiştirebilirler.

Öğretmen yetiştirmede, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimine yer verilmesi gerekir. Bu yolda başarı; öğretmenlik meslek bilgisi programları aracılığı ile vatandaşlık ve insan hakları eğitime yönelik özel amaçların ve bunları gerçekleştirebilecek uygun eğitim durumlarının öğretmen yetiştirme sürecinde ciddi, özenli ve bilimsel biçimde yer alması ve uygulamaya yer verilmesi ile olasıdır (Öztürk, 1999: s.29).

Mevcut eğitim düzenimizde; ilköğretim okullarında 7. ve 8. sınıflarda Vatandaşlık ve İnsan Hakları Dersini üstlenecek öğretmenlerin her kim ise, insan hakları eğitiminde etkili ve yetkili olduğu sayılısından yola çıkılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın Mayıs 1998'de yayımladığı İlköğretim Okulu Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi öğretim programı, uygulama birliğini sağlamak adına önemli bir adımdır. Ancak söz konusu dokümanın hayata geçirilmesinde rol oynayacak insan gücü kaynağının yetiştirilmesi, mevcut öğretmen programında yer almamaktadır (Öztürk, 1999, s:30).

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini, bu alanda eğitim almamış öğretmenlerin yürüttüğü gerçeğinden hareketle alanla ilgili öğretmen yetiştirilmesinin gerektiği halledilmesi gereken bir sorundur. Bu ders, öğretmenlerin kuru bilgilerine ve özel ilgilerine bırakılamayacak kadar önemlidir. Bu dersin içeriği ve gerçekleştirilmek istenen hedefleri oldukça geniş düşünmeyi ve bilimsel davranmayı gerekli kılar.

Dersi yürütmekle görevlendirilmiş öğretmenler bu alanla ilgili bilgi ve beceriye sahip olmalı, vatandaşlık, insan hakları, demokrasi kavramlarının içeriğini bilmeli bu alanla ilgili gelişmelerden haberdar olmalıdır. Öğretmenler dersin sorumluluğu ve rolünü üstlendikleri zaman derse ilişkin öğretmen profilini sergileyebilmeli ve dersi kuru bilginin yüklendiği sıradan bir ders değil, yaşamın kendisi haline getirebilmelidir.

1.12. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Genel Amaçları

1. İnsan olma bilincini kazanabilme,
2. İnsan haklarının etik boyutunu tanıyabilme,
3. Vatandaş olma bilincini kazanabilme,
4. Vatandaşlık hak ve sorumluluklarını kavrayabilme,
5. İnsan haklarının korunmasında kişinin rolünü kavrayabilme,
6. Demokratik devletin vatandaşlarına karşı görev ve sorumluluklarının farkında oluş,
7. Devlete karşı görev ve sorumluluklarına uygun davranabilme,
8. Kişi hak ve özgürlüklerinin ancak demokratik devlet yapısında kullanılabileceğini, demokratik devlet yapısının da kişi hak ve özgürlüklerinin yerleşmesi ile güçlenebileceğini kavrayabilme,
9. Vatandaş olarak temel hak ve özgürlüklerin farkında oluş,
10. Temel hak ve özgürlüklerini kullanmaya istekli oluş,
11. İnsan haklarının bütün insanlar için ayırım gözetilmeden, doğuştan gelen, vazgeçilmez, devredilmez ve dokunulmaz haklar olduğunu kavrayabilme,
12. İnsan haklarının korunmasının gereğini kavrayabilme,
13. Atatürk İlke ve İnkılâplarının insan haklarıyla ilişkisini kavrayabilme,
14. Atatürk'ün insan haklarına verdiği önemi kavrayabilme,
15. "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesinin insanlık için taşıdığı önemi takdir ediş,

1.12.1. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi 7. Sınıf Özel Amaçları

1. İnsanlığın Ortak Mirası ile ilgili temel kavramların anlam bilgisi,
2. İnsanlığın Ortak Mirası ile ilgili temel ilkeler bilgisi,
3. İnsanlığın Ortak Mirası ile ilgili temel ilkeleri açıklayabilme
4. İnsanlığın Ortak Mirası ile ilgili temel ilkelerin belirgin özelliklerini kestirebilme,
5. İnsanlığın Ortak Mirası ile ilgili temel ilkeleri yeni durumlarda kullanabilme,
6. İnsanlığın Ortak Mirası olan eserleri korumayı takdir ediş,
7. İnsan Hakları ile ilgili temel kavramların anlam bilgisi,
8. İnsan Hakları ile ilgili temel olgular bilgisi,
9. İnsan Hakları ile İlgili temel ilkeler bilgisi,
10. İnsan Hakları ile ilgili temel ilkeleri açıklayabilme,
11. İnsan Hakları ile ilgili temel ilkelerin belirgin özelliklerini kestirebilme,
12. İnsan Hakları ile ilgili temel ilkeleri yeni durumlarda kullanabilme,
13. Etik ve İnsan Hakları ile ilgili temel kavramların anlam bilgisi,
14. Etik ve İnsan Hakları ile ilgili temel özellikler bilgisi,
15. Etik ve İnsan Hakları ile ilgili temel ilkeler bilgisi,
16. Etik ve İnsan Hakları ile ilgili temel ilkeleri açıklayabilme,
17. İnsan haklarını koruma ve savunmaya istekli oluş,
18. Temel Haklar ve Özgürlükler ile ilgili temel kavramların anlam bilgisi,
19. Temel Haklar ve Özgürlükler ile ilgili temel sınıflamalar bilgisi,
20. Temel Haklar ve Özgürlükler ile ilgili temel ilkeler bilgisi,
21. Temel Haklar ve Özgürlükler ile ilgili temel ilkeleri açıklayabilme,
22. Temel Haklar ve Özgürlükler ile ilgili temel ilkelerin belirgin özelliklerini

- kestirebilme,
23. Temel Haklar ve Özgürlükler ile ilgili temel ilkeleri yeni durumlarda kullanabilme,
24. Temel Haklar ve Özgürlükleri korumaya istekli oluş,
25. İnsan haklarının işlevselleştirilmesinde devletin görevlerinin farkında oluş,
26. Atatürk'ün insan hak ve özgürlüklerine önem verdiğini kavrayabilme,

1.12.2. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi 8. Sınıf Özel Amaçları

1. "Devlet, Demokrasi, Anayasa, Vatandaşlık, Vatandaşlık Hakları ve Sorumlulukları" ünitesi ile ilgili temel kavramların anlam bilgisi,
2. "Vatandaşlık, Vatandaşlık Hakları ve Sorumlulukları" ile ilgili temel sınıflamalar bilgisi,
3. "Vatandaşlık, Vatandaşlık Hakları ve Sorumlulukları" ile ilgili temel ilkeler bilgisi,
4. "Vatandaşlık, Vatandaşlık Hakları ve Sorumlulukları" ile ilgili temel ilkeleri açıklayabilme,
5. Türk kadının toplumdaki yerini fark edebilme,
6. Atatürk'ün vatandaşlık eğitimine verdiği önemi kavrayabilme,
7. "Vatandaşlık, Vatandaşlık Hakları ve Sorumlulukları" ile ilgili temel ilkelerin belirgin özelliklerini kestirebilme,
8. "Vatandaşlık, Vatandaşlık Hakları ve Sorumlulukları" ile ilgili temel ilkeleri yeni durumlarda kullanabilme,
9. Vatandaş olma bilincine sahip oluş,

10. Atatürk'ün vatanını ve milletini çok sevdiğini kavrayabilme,
11. Dayanışmanın milli birlik ve beraberlik yönünden önemini kavrayabilme,
12. "İnsan Haklarının Korunması" ile ilgili temel ilkeler bilgisi,
13. "İnsan Haklarının Korunması" ile ilgili temel ilkeleri açıklayabilme,
14. "İnsan Haklarının Korunması" ile ilgili temel ilkelerin belirgin özelliklerini kestirebilme,
15. "İnsan Haklarının Korunması" ile ilgili temel ilkeleri yeni durumlarda kullanabilme,
16. İnsan haklarına ilişkin özel günlere ve kutlamalara katılmaya istekli oluş,
17. Milli güvenliğin önemini kavrayabilme,
18. Türk Silahlı Kuvvetlerinin önemini ve görevlerini kavrayabilme,
19. Atatürk'ün barışçı bir devlet adamı olduğunu kavrayabilme,
20. Anarşi ve terörü kavrayabilme,
21. Terörün yayılma sebeplerini kavrayabilme,
22. Terörün mücadelede kişilere düşen görevleri kavrayabilme,
23. Ülkemizdeki iç tehdit unsurlarının hedeflerini kavrayabilme
24. Dış tehdit unsurlarının hedeflerini kavrayabilme,
25. "İnsan Haklarının Korunmasında Karşılaşılan Sorunlar" ünitesi ile ilgili temel kavramların anlam bilgisi,
26. "İnsan Haklarının Korunmasında Karşılaşılan Sorunlar" ünitesi ile ilgili temel ilkeler bilgisi,
27. "İnsan Haklarının Korunmasında "Karşılaşılan Sorunlar" ünitesi ile ilgili temel ilkeleri açıklayabilme,
28. "İnsan Haklarının Korunmasında Karşılaşılan Sorunlar" ünitesi ile ilgili

temel ilkeleri yeni durumlarda kullanabilme,

29. İnsan haklarının işlevselleştirilmesinde eğitim rolünü takdir ediş,

II. BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evreni, amacı, önemi, modeli, sayıtları, sınırlılıkları, veri toplama teknikleri, verilerin analizi ve ilgili araştırmalar yer almaktadır.

2.1. Problem Cümlesi

Bu araştırma ile “İlköğretim II. Kademe 7. ve 8. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersine Giren Öğretmenlerin Nitelikleri ve Karşılaştıkları Problemler”e ilişkin sorunlara cevap aranmaya çalışılmıştır.

2.2. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini 2001-2002 Eğitim-Öğretim yılı Erzincan İl Merkezi ve İlçelerinde İlköğretim II. Kademe Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini yürüten öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmada, araştırmacı tarafından toplam 77 okula anket gönderilmiş olup, 59 okuldan 70 öğretmen anketi cevaplamıştır. 70 anketten 1 tanesi geçersiz sayılmış olup, 69 anket üzerinde değerlendirme yapılmıştır. Araştırmada Evren çalışıldığı için örneklem alınmamıştır.

2.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı İlköğretim 7. ve 8. sınıflarda haftada 1 saat okutulmakta olan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersini veren öğretmenlerin hangi niteliklere sahip olduğu ve karşılaştıkları problemleri ortaya koymak, elde edilen verilerin neticesinde çözüm önerileri sunmaktır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1- Erzincan ili ve ilçelerinde “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi” dersini veren öğretmenlerin;
- Cinsiyetleri
 - Hizmet yılları
 - Görev yaptıkları okul
 - Görev yaptığı okulun bulunduğu yer
 - Görev yaptığı okulun öğretim şekli
 - En son mezun olduğu eğitim programı
 - MEB tarafından atandıkları branş
 - Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersini ne kadar zamandır yürüttüğüne ilişkin dağılım
 - Vatandaşlık ve İnsan Hakları ile ilgili öğrenimleri sırasında ders alıp almadıklarına ilişkin dağılım
 - Eğitimleri sırasında Vatandaşlık, İnsan Hakları, Demokrasi ile ilgili faaliyetlere katılıp katılmadıklarına ilişkin dağılım nasıldır?
- 2- Öğretmenlerin görev yaptıkları okulun bulunduğu yere göre, hizmet yılına göre ve branş boyutundaki farklar konusunda öğretmenler arasındaki görüşlerde manidar farklılıklar var mıdır?

2.4. Araştırmanın Önemi

Toplumun her yönüyle kalkınmasında en büyük rolü eğitim üstlenmiştir. Eğitimin genel amacı, içinde yaşadığı toplumla uyumlu, hak ve sorumlulukların farkında olan bireyler yetiştirmektir.

Günümüz eğitim anlayışı öğrenciyi daha aktif hale getirmeyi amaç edinmiştir.

Eğitim öğrenciye kalıplaşmış bilgilerin verilmesinin yanında onu hayata hazırlamalıdır.

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi ile vatandaşlık hak ve sorumluluklarına sahip, demokratik değerleri benimsemiş, insan haklarına saygılı birey yetiştirmek hedeflenmiştir. Bu davranışı öğrenciye kazandıracak olan öğretmendir. Bu açıdan bu dersi yürütmekle görevlendirilmiş öğretmenlerin üstlendiği derse ilişkin bilgi ve birikiminin olması gerekmektedir. Ancak lkemizde bu alanda ğretmen eğitimi çalışmaları oldukça sınırlıdır ve derse yürütmekle görevlendirilmiş öğretmenler, dersin işlenişi sırasında çeşitli problemlerle karşılaşmaktadır.

Bu nedenlerden dolayı bu dersi okutacak öğretmenlerin alanla ilgili gerekli bilgi ve niteliklere sahip olması, öğrencilere bu kavramları ve duyguları kazandırabilecek yeterliliği sağlar. Dersin ğretimi rolünü üstlenen öğretmenlerin nitelikleri ve dersin amaçlarının gerçekleştirilmesi esasında yaşadıkları sorunları ortaya koymak demokrasi, vatandaşlık ve insan haklarının daha üst düzeyde kavranmasını, korunmasını, yaşanmasını sağlaması açısından bize ışık tutacaktır.

Bu gerçeklerin doğrultusunda ve ileride bu konuyla ilgili yapılacak çalışmalarda kaynak oluşturacağından dolayı önemlidir.

2.5. Araştırmanın Modeli

Araştırma bilimsel nitelikli bir araştırmadır. Araştırmada ğretmenlerin “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersine” ilişkin görüşler doğrultusunda problemleri belirlemeye ve bu problemlerin çözümü ile ilgili önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır.

2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 2001-2002 Eğitim-Öğretim yılında Erzincan İli ve İlçelerinde İlköğretim II. Kademe Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini veren öğretmenlerden alınan bilgilerle sınırlıdır.

2.7. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Araştırma Anketi” kullanılmıştır. Öncelikle araştırma anketinin geliştirilmesi için literatür incelenmiş ve uzman görüşleri geçerli kanıt sayılmıştır. Anketi cevaplayanların görüşleri 5’li skala kullanılarak ölçülmüştür.

Kesinlikle Katılıyorum	= 5	(4.20-5.00)
Katılıyorum	= 4	(3.40-4.19)
Kararsızım	= 3	(2.60-3.39)
Katılmıyorum	= 2	(1.80-2.59)
Kesinlikle Katılmıyorum	= 1	(1.00-1.79)

Ayrıca anketin sonuna açık uçlu bir soru konularak niteliksel verilerde saptanmak istenmiştir.

2.8. Verilerin Analizi

Araştırma dataları SPSS For Windows İstatistik Programı kullanılarak işlenmiş ve değişkenlerin özelliklerine göre, görüşlerdeki sıklık farklarına f , $\%$, \bar{x} , (Goodness of Fit) Uyum İyiliği Testi (χ^2) teknikleri ile, gruplar arası görüşlerin f ve $\%$ 'lerine Crosstab analizi, farklara Kruskal Wallis analizi ile bakılmış, farklar 0.05 manidarlık düzeyinde

test edilmiştir.

Araştırmanın güvenirlik analizinde öğretmenlerin görüşlerinin α değeri hesaplanmış aşağıdaki değer bulunmuştur:

Öğretmenlerin Görüşleri n= 69 $\alpha= 0.58$

2.9. İlgili Araştırmalar

Bayram (1998) tarafından yapılan “İlköğretim II. Kademe Vatandaşlık ve İnsan Hakları Dersinin Hedefleri Konusundaki Öğrenci, Öğretmen ve Velilerin Beklentileri” adlı çalışmada, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin hedeflerinin öğrenci, öğretmen ve velilerin beklentilerine uygunluğu konusunda öğretmenlerin mesleki kıdemlerine hizmet içi eğitim durumlarına ve mezun olduğu bölümlere; velilerin cinsiyetine, öğrenim düzeyine göre anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiştir. Bulgular neticesinde bu dersin hedeflerine ait öğrenci, öğretmen ve veli beklentilerinde farklılıklar olduğu ortaya konulmuştur.

Koca (1998) tarafından “ Vatandaşlık Bilgisi ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Öğretmen Algısına göre değerlendirilmesi” adlı yapılan çalışmada bu derse ilişkin öğretmen algısını belirlemek hedeflenmiş ve çalışma sonunda;

- 1- Öğretmenlerin, İnsan Hak ve Hürriyetleri dersinin bugünkü içeriği ile öğretilemeyeceğini, içeriğin değişmesi gerektiği sonucuna vardığı gözlenmiştir.
- 2- Öğretmenlerin bu derste demokratik değerlerin benimsetilemediği görüşü ortaya konmuştur.
- 3- Öğretmenlerin kitaptaki bilgileri birbiriyle tutarlı bulmadığı sonucuna varılmıştır.

Aras (2000) tarafından yapılan, “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öğrencilere İnsan Hakları İle İlgili Tutumların Kazandırılması” adlı çalışmada, II. Kademe Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi’nde öğrencilere insan hakları ile ilgili tutumların kazandırılıp, kazandırılmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonucunda, 7. sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi’nin insan hakları ile ilgili tutumları öğrencilere kazandırmada ve kazanılmış tutumların sonraki yıllarda korunmasını sağlamada yeterince etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Türker (1999) tarafından yapılan, “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Kitabının Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmada, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi ders kitapları belirlenen ölçülerde öğretmen görüşlerine dayanarak değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda;

- 1- Öğretmenler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Ders kitaplarının içeriğinin, sınıf içi uygulamalara imkan tanıyacak nitelikte bulmamaktadır.
- 2- Öğretmenler, ders kitabının resimlerini ve kapak sayfasını öğrencilerin ilgilerini çekecek nitelikte bulmamaktadır.
- 3- Öğretmenler, ders kitabını öğrenci gelişim düzeyine uygunluk açısından yeterli bulmamaktadır.
- 4- Öğretmenler, ders kitabının sosyal tutumları geliştiremediği veya kısmen geliştirdiği görüşündedir. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi ders kitaplarının gerçek yaşama, değişme ve gelişmelere uygun yazılmadığı düşünülmektedir bulgularına ulaşılmıştır.

Akbaşı’nın (2000) “İlköğretim II. Kademe 7. ve 8. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi” konulu çalışmasında amaç, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin, ders kitapları açısından varolan

durumunun incelenmesi ve bu eğitim etkinliğini arttıracak etmenlerin ortaya konması olmuştur.

Araştırma sonucunda, İlköğretim 7. ve 8. Sınıflardaki Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitiminin daha önceki yayımlanan program ve programa göre hazırlanan kitaplarda belirlenen temel kavram yoğunluklarının düşük olduğu sonucu bulunmuştur.

Üstündağ (1997) tarafından “ Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitim Dersinin Öğretiminde Yaratıcı Dramanın Erişiyeye ve Derse Yönelik Öğrenci Tutumlarına Etkisi” başlıklı araştırmasında, İlköğretim 8. sınıfta okutulmakta olan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde yer alan “Hürriyetçi Demokrasimizde Temel Hak ve Ödevlerimiz” ünitesini öğretiminde, Yaratıcı Dramanın öğrencilerin erişilerine ve derse yönelik tutumlarına etkileri araştırılmıştır.

Araştırma sonuçlarından elde edilen bulgular şu şekildedir:

Yaratıcı Dramanın uygulandığı deney grubu ile kontrol grubunun erişiş puanları arasında, bilgi düzeyinde, bilgi üst düzeyinde, puanların ortalamalarında, tutum puanları ortalamalarında anlamlı farklar bulunmuştur. Araştırma sonunda Yaratıcı Dramanın geleneksel öğretim yöntemlerine göre daha etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Kepekçi (1999) tarafından yapılan, “Türkiye’de Genel Orta Öğretim Kurumlarında İnsan Hakları Eğitimi” adlı çalışmasında, Türk eğitim sistemi içinde, genel orta öğretim düzeyinde insan hakları eğitimi konusu ele alınmış ve insan hakları eğitiminin amaçları ve yasal temelleri ile bu eğitimi etkili hale getirecek etmenler belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca diğer derslerin insan hakları eğitimine katkıları üzerinde durularak sosyal, kültürel ve tarihsel içerikli ders kitaplarında insan haklarına ne derece yer verildiği saptanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın en önemli bulguları arasında insan hakları eğitiminin, özellikle

uluslar arası mevzuatta ayrıntılı bir şekilde ele alındığı, değişik ülkelerde insan hakları eğitimine yönelik, eğitim sistemi çerçevesinde önemli çalışmalar yürütülmesine karşılık, Türkiye’de insan hakları eğitimi alanında etkinlik ve araştırmalarda yetersiz kalındığı, liselerde ki “Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi”nin taslak programında eksiklik ve yanlışların bulunduğu sonucuna varılmıştır.

III. BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Araştırmanın Demografik Bulguları

Yöntem kısmında açıklanan veri toplama araçları ile toplanan veriler bu bölümde düzenlenmiş ve yorumlanmıştır. Bulguların analizinde kişisel bilgiler ve araştırmanın amaçlarındaki sistematik sıra izlenmiştir. Aşağıda bu sıra verilmektedir.

1. Kişisel bilgiler: Kişisel bilgilerin değerlendirilmesindeki amaç bu derse farklı niteliklerde öğretmenlerin girmesinin neticesinde, çizilen Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi öğretmeni profilini ortaya konulması.
2. Bu dersi yürüten öğretmenlerin hizmet yılına göre maddeler arasındaki görüş farklılıkları.
3. Öğretmenlerin görev yaptığı okulun bulunduğu yere göre maddeler arasındaki görüş farklılıklarının ortaya konulması.
4. Öğretmenlerin mezun olduğu bölüme göre maddeler arasındaki görüş farklılıklarının ortaya konulması.

3.1.1. Cinsiyete İlişkin Bulgular

Aşağıda Tablo 1'de Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine giren öğretmenlerin cinsiyetlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1

Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	F	%
----------	---	---

Erkek (Bay)	50	72.5
Kadın (Bayan)	19	27.5
TOPLAM	69	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi bu derse giren eğitimcilerin yaklaşık % 72.5’u erkeklerden, % 27.5’i kadınlardan oluşmaktadır.

3.1.2. Yaşlara İlişkin Bulgular

Aşağıda Tablo 2’de Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine giren öğretmenlerin yaşlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2
Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş	F	%
20-30 Yaş Grubu	46	66.7
31-40 Yaş Grubu	17	24.6
41-50 Yaş Grubu	6	8.7
TOPLAM	69	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin büyük çoğunluğunu (% 66.7) 20-30 yaşlarındadır. Geriye kalan grup ise (% 33.3) tabloda tanımlanan diğer yaş grupları arasında yer almaktadır.

3.1.3. Öğretmenlerin Kıdemlerine İlişkin Bulgular

Aşağıda Tablo 3’te Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine giren

öğretmenlerin kıdemlerine (hizmet yıllarına) ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 3

Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Dağılımı

Kıdem (Hizmet Yılı)	f	%
0-5 Kıdemi Olan	37	53.6
6-10 Kıdemi Olan	24	34.8
11-15 Kıdemi Olan	1	1.4
16-20 Kıdemi Olan	3	4.3
21 yıl veya daha fazla	4	5.8
TOPLAM	69	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu (% 88.4) 0-10 yıl kıdeme sahiptir.

3.1.4. Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Okullara İlişkin Bulgular

Aşağıda Tablo 4'te Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine giren öğretmenlerin görev yaptıkları okullara ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 4

Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Yere Göre Dağılımı

Görev Yapılan Okul	f	%
İlköğretim Okulu	65	94.2
Yatılı Bölge Okulu	4	5.8
TOPLAM	69	100

Tablo 4'te görüldüğü gibi öğretmenlerin görev yaptığı okulların büyük bir çoğunluğu % 94.2'si ilköğretim okulunda görev yapmaktadır. Bu durum İlköğretim Okullarının genel toplamının Yatılı Bölge Okullarına oranla daha yüksek olmasının bir sonucudur.

3.1.5. Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Okulların Bulunduğu Yere İlişkin Bulgular

Aşağıda Tablo 5'te Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine giren öğretmenlerin görev yaptıkları okulların bulunduğu yere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 5

Öğretmenlerin Görev Yaptığı Okulun Bulunduğu Yere Göre Dağılımı

Okulların Bulunduğu Yer	f	%
İl Merkezi	27	39.1
Merkez Köy	9	13
İlçe Merkezi	13	18.8
Belde	20	29
TOPLAM	69	100

Tablo 5'te görüldüğü gibi öğretmenlerin görev yaptığı okulların büyük bir çoğunluğunu % 39.1'i İl Merkezinde bulunmaktadır. Bunun nedeni il merkezindeki toplam okul sayısının tabloda belirtilen diğer yerlerden daha yüksek olmasıdır. İl Merkezlerinden sonra yığılmanın % 29'ı beldelerde olduğunun görüyoruz. Bu durum ilin sınırları içerisindeki belde sayısının fazlalığı ile de yorumlanabilir.

3.1.6. Okulların Öğretim Şekline İlişkin Bulgular

Aşağıda Tablo 6'da Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine giren öğretmenlerin öğretim şekline ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 6

Okulların Öğretim Şekline Göre Dağılımı

Okulların Öğretim Şekli	f	%
Normal Öğretim	64	92.8
İkili Öğretim	5	7.2
TOPLAM	69	100

Tablo 6'da görüldüğü gibi okulların büyük çoğunluğu (% 92.8'i) normal öğretim yapmaktadır.

3.1.7. Öğretmenlerin Eğitim Düzeylerine İlişkin Bulgular

Aşağıda Tablo 7'de Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine giren öğretmenlerin eğitim düzeyine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 7

Eğitimcilerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyi	f	%
Ön Lisans	4	5.8
Lisans	64	92.8
Yüksek Lisans	1	1.4
TOPLAM	69	100

Tablo 7’de görüldüğü gibi öğretmenlerin büyük çoğunluğu (% 92.8’i) üniversite (lisans) mezunudur.

3.1.8. Öğretmenlerin Mezun Oldukları Bölümlere İlişkin Bulgular

Aşağıda Tablo 8’de Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine giren öğretmenlerin mezun olduğu bölüme ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 8

Öğretmenlerin Mezun Oldukları Bölümlere Göre Dağılımı

Mezun Olunan Bölüm	f	%
Tarih	27	39.1
Coğrafya	20	29
Sosyal Bilgiler	18	26.1
Edebiyat	2	2.9
Türkçe	1	1.4
Diğer (Sınıf ve Anaokulu Öğrt.)	1	1.4
TOPLAM	69	100

Tablo 8’de görüldüğü gibi Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine giren öğretmenlerin % 39.1 ‘i Tarih, % 29’ı Coğrafya, % 26.1’i Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Toplam % 94.2 ‘e denk gelen bu durum bu dersin öğretiminde bu branştaki öğretmenlerin ağırlıklı olduğu, bunun sebebinin bu dersle bu öğretmenlerin branşlarının yakın olduğu fikrini söyleyebiliriz.

3.1.9. Öğretmenlerin Atama Kararnamesine İlişkin Bulgular

Aşağıda Tablo 9’da Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine giren

öğretmenlerin atama kararnameğine ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 9

Atama Kararnameğine Göre Dağılım

Atama Kararnameesindeki Branş	f	%
Tarih	14	20.3
Coğrafya	13	18.8
Sosyal Bilgiler	39	56.5
Türkçe	1	1.4
Diğer	2	2.9
TOPLAM	69	100

Tablo 9’da görüldüğü gibi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan atamaların çoğunluğu % 56.5’i Sosyal Bilgiler öğretmenliğinde yığılmıştır. Bu derse giren öğretmenlerin büyük çoğunluğu Sosyal Bilgiler öğretmenleri olduğu görülmektedir.

3.1.10. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Veren Öğretmenlerin Bu Dersi Ne Kadar Zamandan Beri Yürüttüğüne İlişkin Bulgular

Aşağıda Tablo 10’da Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersini yürüten öğretmenlerin bu dersi ne kadar zamandan beri yürüttüğüne ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 10

Bu Dersi Yürüten Öğretmenlerin Bu Dersi Ne Kadar Zamandan Beri Yürüttüğüne

İlişkin Dağılım

Yıl Sayısı	f	%
1 Yıl	18	26.1
2 Yıl	15	21.7
3 Yıl	9	13
4 Yıl	6	8.7
5 Yıl	7	10.1
6 Yıl	9	13
7 Yıl	2	2.9
8 Yıl	1	1.4
10 Yıl	1	1.4
15 Yıl	1	1.4
TOPLAM	69	100

Tablo 10'da görüldüğü gibi Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini yürüten öğretmenlerin % 26.1'i 1 yıldan beri, % 21.7'si 2 yıldan beri bu dersi yürütmektedir. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunu 1 ila 3 yıl arasında bu dersi yürüten öğretmenler oluşturmaktadır.

3.1.11. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Veren Öğretmenlerin Fakülte Eğitimi Sırasında Bu Dersle İlgili Ders Alıp Almadığına İlişkin Bulgular

Aşağıda Tablo 11'de Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersini yürüten öğretmenlerin fakülte eğitimi sırasında bu dersle ilgili ders alıp almadığına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 11

Bu Dersi Yürüten Öğretmenlerin Bu Dersle İlgili Ders Alıp Almadığına Göre Dağılım

Ders alıp, almayanların sayısı	f	%
Alanların Sayısı	7	10.1
Almayanların Sayısı	62	89.9
TOPLAM	69	100

Tablo 11’de görüldüğü gibi bu derse girmekte olup, fakülte eğitiminde bu derse ait herhangi bir ders almayanların sayısı çoğunluğu % 89.9 oluşturmaktadır.

3.1.12. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersine Giren Öğretmenlerin Bu Dersle İlgili Faaliyetlere Katılıp Katılmadığına İlişkin Bulgular

Aşağıda Tablo 12’de Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersini yürüten öğretmenlerin dersle ilgili faaliyetlere katılıp katılmadığına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 12

Bu Dersi Yürüten Öğretmenlerin Bu Dersle İlgili Faaliyetlere Katılıp Katılmama Durumuna Göre Dağılım

Faaliyete Katılan ve Katılmayanların Sayısı	f	%
Katılanlar	14	20.3
Katılmayanlar	55	79.7
TOPLAM	69	100

Tablo 12’de görüldüğü gibi bu derse giren öğretmenlerin büyük çoğunluğu % 79.7’si bu dersle ilgili bir faaliyete katılmamıştır. Bu durum bu dersi yürüten öğretmenlerin bu tür faaliyetlerden uzak olduğunun bir göstergesidir.

3.2. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Yürüten Öğretmenlerin Görüşlerine İlişkin Bulgular

3.2.1 Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Yürüten Öğretmenlerin Maddelere İlişkin Görüşlerine Ait Bulgular

Aşağıdaki Tablo 13'de Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersini yürüten öğretmenlerin maddelere ilişkin görüşleri yer almaktadır.

Tablo 13

Bu Dersi Yürüten Öğretmenlerin Maddelere İlişkin Görüşlerine Ait Bulgular

ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ													n=69
5= Kesinlikle Katılıyorum 4= Katılıyorum 3= Kararsızım 2= Katılmıyorum 1= Kesinlikle Katılmıyorum		5		4		3		2		1		\bar{x}	X ²
		f	%	F	%	f	%	F	%	f	%		
1	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde kullanılmak üzere tahsis edilen araç-gereçler yeterlidir.	2	2.9	10	14.5	4	5.8	32	46.4	21	30.4	2.13	45.855*
2	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi planının uygulanması konusunda herhangi bir problemim yoktur.	3	4.3	27	39.1	8	11.6	26	37.7	5	7.2	2.96	39.931*
3	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi planlarının geliştirilmesi konusunda herhangi bir problemim yoktur.	2	2.9	24	34.8	8	11.6	29	42.0	6	8.7	2.81	41.217*
4	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde farklı öğretim yöntem ve teknikleri kullanabilmekteyim.	6	8.7	35	50.7	7	10.1	19	27.5	2	2.9	3.34	52.377*
5	Fakültede alınan bu alandaki dersler dersin öğretimi açısından beni yeterince desteklemektedir.	2	2.9	6	8.7	10	14.5	26	37.7	25	30.6	2.04	35.420*
6	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde gezi, gözlem ve inceleme açısından yeterli olanaklara sahibim.	1	1.4	5	7.2	1	1.4	37	53.6	25	36.2	1.84	77.449*
7	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi konuları öğrenci seviyesine uygundur.	4	5.8	21	30.4	8	11.6	24	34.8	12	17.4	2.72	20.928*
8	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi ile diğer dersler arasında bağlantı kurabilmekteyim.	7	10.1	49	71.0	5	7.2	6	8.7	2	2.9	3.77	113.246*

9	Vatandaşlık ve İnsan Hakları eğitimi alanında yenilikleri kolayca takip edebiliyorum	4	5.8	17	24.6	12	17.4	31	44.9	5	7.2	2.77	34.986*
10	Öğrenciler bu dersle ilgili kavramları öğrenmekte güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.	16	23.2	30	43.5	3	4.3	16	23.2	4	5.8	3.55	35.130
11	Dersler sadece sınıfta işlenmemektedir.	2	2.9	23	33.3	4	5.8	26	37.7	14	20.3	2.61	33.971*
12	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersini daha etkili ve verimli yürütebilmek için özel donanımlı, laboratuvar türü bir dersliğe ihtiyaç duymaktayım.	13	18.8	29	42.0	10	14.5	13	18.8	4	5.8	3.49	24.841*
13	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinin konuları ile yakın çevre ilişkisini kolayca kurabiliyorum.	5	7.2	41	59.4	8	11.6	13	18.8	2	2.9	3.49	71.797*
14	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi müfredatı programının uygulanması için ayrılan süre yeterlidir.	4	5.8	22	31.9	7	10.1	25	36.2	11	15.9	2.75	24.841*
15	Dersin işlenişinde farklı kaynaklardan yararlanabiliyorum.	4	5.8	35	50.7	4	5.8	20	29.0	6	8.7	3.16	53.681*
16	Bu dersin yürütülmesi ile çeşitli rehberlik faaliyetlerine ihtiyaç duyuyorum.	10	14.5	40	58.0	7	10.1	9	13.0	3	4.3	3.65	64.261
17	Öğrenci sayısının fazla olduğu sınıflarda ders hedeflerini gerçekleştirmede sıkıntı çekiyorum.	13	18.8	36	52.2	3	4.3	15	21.7	2	2.9	3.62	54.406*
18	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi ile ilgili ölçme aracı geliştirmede sıkıntı çekiyorum.	8	11.6	31	44.9	6	8.7	20	29.0	4	5.8	3.28	38.029*
19	Öğrenciler, derste edindiği davranışları günlük yaşantılarında da sergileyebilmektedir	2	2.9	24	34.8	8	11.6	30	43.5	5	7.2	3.83	44.696*
20	Dersin amacı ile öğrencilerin derslerini yürüten diğer öğretmenlerin tutumu çelişmektedir.	8	11.6	19	27.5	17	24.6	19	27.5	6	8.7	3.06	11.507*
21	Dersin amacı ile okul yöneticilerinin tutumu çelişmektedir.	5	7.2	17	24.6	14	20.3	25	36.2	8	11.6	2.80	17.884*
22	Aile yapısı, aile içi ilişkiler dersin amaçlarının gerçekleşmesini engellemektedir.	20	29.0	32	46.4	9	13.8	8	11.6	-	-	3.93	21.957

*P < 0.05

Tablo 13'de görüldüğü gibi, öğretmenlerin görüşlerine göre gözlenen frekanslar dağılımının belli bir teorik dağılıma uyup uymadığının test edilmesine yönelik olarak yapılan uyum iyiliği (Goodness of Fit) testinde hesaplanan χ^2 değerlerinin, gözlenen

ve beklenen frekanslar arasında $P < 0.05$ düzeyinde manidar farklara işaret ettiği söylenebilir. Bu doğrultuda öğretmenlerin Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine ilişkin görüşlerdeki eğilimler aşağıdaki gibi özetlenebilir;

a) Katılma Eğilimi Gösterdikleri Görüşler:

- Bu dersle ilgili farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı,
- Bu dersle diğer dersler arasında bağlantı kurulabildiği,
- Öğrencilerin dersle ilgili kavramları öğrenmede güçlük çekmesi,
- Bu dersle ilgili özel bir laboratuara ihtiyaç duyulması,
- Bu dersle yakın çevre arasında ilişki kurulabildiği,
- Dersin işlenişinde farklı kaynaklardan yararlanılabildiği,
- Bu dersle ilgili rehberlik faaliyetine ihtiyaç duyulması,
- Öğrenci sayısının fazla olduğu sınıflarda hedeflerin gerçekleştirilmesinde sıkıntı çekiliyor olması,
- Dersin amacının, diğer derslerin öğretmenlerinin davranışları ile çelişmesi,
- Aile yapısının, dersin amaçlarını engellediği düşüncesi

b) Katılmama Eğilimi Gösterdiği Görüşler

- Bu dersin işlenişinde kullanılmak üzere tahsis edilen araçların yeterli olduğu,
- Bu dersin planının uygulama konusunda problem olmadığı,
- Planın geliştirilmesi konusunda problem olmadığı,
- Fakültede bu alandaki alınan derslerin yeterli olduğu,
- Bu dersle ilgili, gezi gözlem inceleme açısından yeterli olanaklara sahip olunduğu,

- Konuların seviyeye uygun olduğu,
- Bu alandaki yeniliklerin takip ediliyor olduğu,
- Derslerin sınıf dışında da işleniyor olduğu
- Derse ayrılan sürenin yeterli olması,
- Davranışların günlük yaşamda sergilenebilmesi,
- Dersin amacının, okul yöneticilerinin davranışlarıyla çelişmesi, düşüncesi

Öğretmenler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde kullanılmak üzere sağlanan araç-gereçleri yeterli görmemektedir. Bu bulgu öğretmenlerin bu derste kullanılmak üzere daha farklı araç gerece ihtiyaç duydukları şeklinde yorumlanabilir. Bu dersin konularının işlenişinde ulaşılmak istenilen hedeflerin daha kolay kavranmasını ve hayata geçirilmesini sağlayacağı fikrinin bir göstergesi olabilir.

Öğretmenlerin, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinin planının uygulanmasında ve geliştirilmesinde problem yaşandığı gözleniyor. Bu dersle ilgili hizmet içi eğitime tabi tutulmamış ya da bu alanda herhangi bir eğitim almamış öğretmenlerin çoğunlukta olduğu göz önüne alınırsa bu bulgu, dersi yürütmekle görevlendirilmiş insanların derse tam anlamıyla hakim olamadıklarının göstergesi olabilir.

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersini veren öğretmenler, bu derste farklı yöntem ve teknikleri kullandıklarını ifade etmektedirler.

Öğretmenler bu dersle ilgili, gezi, gözlem olanaklarına sahip olmadıklarını ifade etmektedir. Bu bulgu, okulların gezi gözlem gibi faaliyetleri sağlama açısından yetersiz olduğu veya bu tür faaliyetlere katılımın gerektiği kadar olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca okul yöneticilerinin de bu konularda gerekli imkanları

sağlamamasıyla da ilişkili olabilir.

Öğretmenler genellikle Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin öğrenci seviyesine uygun olmadığı ve öğrencilerin dersle ilgili kavramları öğrenmekte güçlük çektiği düşüncesindedirler. Bu durum ders programının yoğun olmasıyla ilişkili olabilir. Ayrıca bu bulgu Koca (1998) tarafından yapılan “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Öğretmen Algısına Göre Değerlendirilmesi” başlıklı araştırması sonucunda “dersin bugünkü içeriği ile öğretilemeyeceği, içeriğin değişmesi gerektiği” görüşüne de bizi götürebilir.

Öğretmenlerin , dersin diğer derslerle bağlantı kurarak bu dersi işleyebildiklerini ifade ettikleri görülmektedir. Bu, dersin konularının diğer dersleri de ilgilendirmesinin bir neticesi olabilir.

Öğretmenlerin, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi alanındaki gelişmeleri takip edemedikleri anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin bu durumu bu alanla ilgili hizmet içi eğitimin yetersizliğinin yanı sıra, yürütmekle görevlendirildiği dersin alanına karşı ilgi eksikliklerinin neticesi olabilir.

Derslerin sadece sınıfta işlendiği görüşü yoğunluktadır. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi sadece sınıfta işlenerek davranışların kazandırılabilceği bir ders olarak nitelenmek yanlıştır. Bu durum okul ve çevre arasında birey tarafından sağlıklı bir uyumun sağlanmaması sonucunu doğurabilir. Bu yüzden bu dersin sınıf dışı ortamlarda da işlenmesi öğrencilerin davranışlarında kalıcı değişiklikler oluşturabilir. Ancak bu dersin sade sınıfta işlenmesi okul ve çevre imkanlarının yetersiz oluşundan kaynaklanıyor olabilir.

Öğretmenler bu dersle ilgili özel donanımlı dersliklere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu dersli ilgili konuların işlenişinde farklı araç gereçlerin kullanılması gerektiği ve buna

önem verdikleri konusundaki duyarlılıkları olarak yorumlanabilir.

Öğretmenler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinin konuları günlük yaşamla bağlantı kurarak verdikleri düşüncesindedirler. Bu bulgu, dersin konularının günlük yaşamdan çokta kopuk olmadığına bir sonucu olabilir.

Dersin öğretim programının uygulanması için ayrılan sürenin yetersiz olduğu düşüncesinin öğretmenlerin büyük çoğunluğunda hakim olduğu gözlenmektedir. Dersin içeriğindeki yoğunluk ve dersin gerçekleştirilmek istenilen hedeflerinin kapsamlarının genişliği ders için ayrılan sürenin yetersiz olduğu düşüncesinin hakim olmasına neden olmuş olabilir.

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi ile ilgili öğretmenler, rehberlik faaliyetlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu alanla ilgili her hangi bir özel eğitime tabi tutulmamış, farklı branştan öğretmenlerin bu dersi vermekle görevlendirilmesi böyle bir ihtiyaca neden olmuş olabilir. Bu bulgu aynı zamanda Milli Eğitim tarafından da bu alandaki ihtiyaçların karşılanamadığının bir göstergesi olabilir.

Öğrenci sayısının fazla olduğu sınıflarda dersin hedeflerinin gerçekleştirilmediği görüşü öğretmenlerce ifade edilmektedir.

Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersini veren öğretmenlerin geneli ders ile ilgili ölçme aracı geliştirmede sıkıntı yaşadıkları gözlenmiştir. Bu dersi yürütmekle görevlendirilmiş öğretmenlerin farklı alanlardan olması ve bu alanla ilgili eğitime tabi tutulmadan dersi yürütme görevini üstlenmesi dersle ilgili ölçme aracı geliştirmede problem yaşamasının nedeni olabilir.

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde kazandıkları davranışların öğrenciler tarafından günlük yaşamda sergilemedikleri düşüncesi öğretmenlerin genelinde kabul edilmektedir. Bu durum geleneksel toplum yapısının sınıf ortamından

	tahsis edilen araç-gereçler yeterlidir.	16-20	-	-	-	-	1	1.45	-	-	2	2.90				
		21 ve üzeri	-	-	1	1.45	-	-	1	1.45	2	2.90				
2	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi planının uygulanması konusunda herhangi bir problemim yoktur.	0-5	-	-	17	24.65	6	8.70	11	15.94	3	4.35	2.96	0.884		
		6-10	2	2.90	8	11.59	2	2.90	10	14.49	2	2.90				
		11-15	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-				
		16-20	1	1.45	-	-	-	-	2	2.90	-	-				
		21 ve üzeri	-	-	2	2.90	-	-	2	2.90	-	-				
3	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi planlarının geliştirilmesi konusunda herhangi bir problemim yoktur.	0-5	-	-	14	20.29	4	5.80	16	23.19	3	4.35	2.81	0.849		
		6-10	2	2.90	7	10.14	2	2.90	10	14.49	3	4.35				
		11-15	-	-	-	-	1	1.45	-	-	-	-				
		16-20	-	-	1	1.45	-	-	2	2.90	-	-				
		21 ve üzeri	-	-	2	2.90	1	1.45	1	1.45	-	-				
4	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde farklı öğretim yöntem ve teknikleri kullanabilmekteyim.	0-5	2	2.90	17	24.65	4	5.80	12	17.39	2	2.90	3.34	5.227		
		6-10	3	4.35	12	17.39	3	4.35	6	8.70	-	-				
		11-15	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-				
		16-20	-	-	2	2.90	-	-	1	1.45	-	-				
		21 ve üzeri	1	1.45	3	4.35	-	-	-	-	-	-				
5	Fakültede alınan bu alandaki dersler dersin öğretimi açısından beni yeterince desteklemektedir.	0-5	1	1.45	3	4.35	5	7.25	14	20.29	14	20.29	2.04	5.584		
		6-10	-	-	1	1.45	5	7.25	10	14.49	8	11.59				
		11-15	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1.45				
		16-20	1	1.45	1	1.45	-	-	1	1.45	-	-				
		21 ve üzeri	-	-	1	1.45	-	-	1	1.45	2	2.90				
6	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde gezi, gözlem ve inceleme açısından yeterli olanaklara sahibim	0-5	1	1.45	1	1.45	1	1.45	20	28.99	14	20.29	1.84	3.976		
		6-10	-	-	2	2.90	-	-	14	20.29	8	11.59				
		11-15	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-				
		16-20	-	-	1	1.45	-	-	1	1.45	1	1.45				
		21 ve üzeri	-	-	-	-	-	-	2	2.90	2	2.90				
7	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi konuları öğrenci seviyesine uygundur.	0-5	2	2.90	12	17.39	5	7.25	13	18.85	5	7.25	2.72	3.764		
		6-10	1	1.45	7	10.14	3	4.35	8	11.59	5	7.25				
		11-15	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-				
		16-20	1	1.45	1	1.45	-	-	1	1.45	-	-				
		21 ve üzeri	-	-	1	1.45	-	-	1	1.45	2	2.90				
8	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi ile diğer dersler arasında bağlantı kurabilmekteyim.	0-5	4	5.80	28	40.58	4	5.80	1	1.45	-	-	3.77	5.890		
		6-10	2	2.90	18	26.09	1	1.45	3	4.35	-	-				
		11-15	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-				
		16-20	-	-	2	2.90	-	-	-	-	1	1.45				
		21 ve üzeri	1	1.45	1	1.45	-	-	1	1.45	1	1.45				
9	Vatandaşlık ve İnsan Hakları eğitimi alanında yenilikleri kolayca takip edebiliyorum	0-5	2	2.90	8	11.59	7	10.14	17	24.64	3	4.35	2.77	9.529*		
		6-10	2	2.90	9	13.04	5	5.80	7	10.14	1	1.45				
		11-15	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-				
		16-20	-	-	-	-	-	-	3	4.35	-	-				
		21 ve üzeri	-	-	-	-	-	-	3	4.35	1	1.45				

10	Öğrenciler bu dersle ilgili kavramları öğrenmekte güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.	0-5	12	17.39	15	21.74	2	2.90	8	11.59	-	-	3.55	6,361
		6-10	3	4.35	11	15.94	1	1.45	7	10.14	2	2.90		
		11-15	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		16-20	-	-	3	4.35	-	-	-	-	-	-		
		21 ve üzeri	1	1.45	-	-	-	-	1	1.45	2	2.90		
11	Dersler sadece sınıfta işlenmemektedir.	0-5	1	1.45	11	15.94	2	2.90	16	23.19	7	10.14	2.61	3.005
		6-10	1	1.45	9	13.04	1	1.45	9	13.04	4	5.80		
		11-15	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1.45		
		16-20	-	-	1	1.45	1	1.45	1	1.45	-	-		
		21 ve üzeri	-	-	2	2.90	-	-	-	-	2	2.90		
12	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersini daha etkili ve verimli yürütebilmek için özel donanımlı, laboratuvar türü bir dersliğe ihtiyaç duymaktayım.	0-5	-	-	7	10.14	7	10.14	7	10.14	1	1.45	3.49	2.910
		6-10	-	-	5	7.25	2	2.90	5	7.25	1	1.45		
		11-15	-	-	-	-	1	1.45	-	-	-	-		
		16-20	-	-	-	-	-	-	1	1.45	1	1.45		
		21 ve üzeri	-	-	1	1.45	-	-	-	-	1	1.45		
13	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinin konuları ile yakın çevre ilişkisini kolayca kurabilmekteyim.	0-5	3	4.35	23	33.33	5	7.25	5	7.25	1	1.45	3.49	5.157
		6-10	1	1.45	13	18.84	3	4.35	6	8.70	1	1.45		
		11-15	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		16-20	1	1.45	2	2.90	-	-	-	-	-	-		
		21 ve üzeri	-	-	2	2.90	-	-	2	2.90	-	-		
14	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi müfredatı programının uygulanması için ayrılan süre yeterlidir.	0-5	1	1.45	7	10.14	6	8.70	17	24.64	6	8.70	2.75	13.573*
		6-10	-	-	13	18.84	1	1.45	8	11.59	2	2.90		
		11-15	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1.45		
		16-20	2	2.90	-	-	-	-	-	-	2	2.90		
		21 ve üzeri	1	1.45	2	2.90	-	-	-	-	-	-		
15	Dersin işlenişinde farklı kaynaklardan yararlanabilmekteyim.	0-5	2	2.90	20	28.99	3	4.35	8	11.59	4	5.80	3.16	6.490
		6-10	2	2.90	13	18.84	1	1.45	7	10.14	1	1.45		
		11-15	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		16-20	-	-	1	1.45	-	-	1	1.45	1	1.45		
		21 ve üzeri	-	-	-	-	-	-	4	5.80	-	-		
16	Bu dersin yürütülmesi ile çeşitli rehberlik faaliyetlerine ihtiyaç duyuyorum.	0-5	6	8.70	20	28.99	6	8.70	3	4.35	2	2.90	3.65	.209
		6-10	3	4.35	15	21.74	1	1.45	5	7.25	-	-		
		11-15	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		16-20	1	1.45	1	1.45	-	-	-	-	1	1.45		
		21 ve üzeri	-	-	3	4.35	-	-	1	1.45	-	-		
17	Öğrenci sayısının fazla olduğu sınıflarda ders hedeflerini gerçekleştirmede sıkıntı çekiyorum.	0-5	9	13.04	19	27.54	2	2.90	5	7.25	2	2.90	3.62	4.100
		6-10	3	4.35	14	20.29	1	1.45	6	8.70	-	-		
		11-15	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-		
		16-20	1	1.45	1	1.45	-	-	1	1.45	-	-		
		21 ve üzeri	-	-	2	2.90	-	-	2	2.90	-	-		
18	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi ile ilgili ölçme aracı	0-5	5	7.25	14	20.29	5	7.25	11	15.94	2	2.90	3.28	9.360
		6-10	3	4.35	15	21.74	1	1.45	4	5.80	1	1.45		
		11-15	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		16-20	-	-	-	-	-	-	2	2.90	1	1.45		

	geliştirmede sıkıntı çekiyorum.	21 ve üzeri	-	-	1	1.45	-	-	3	4.35	-	-		
19	Öğrenciler, derste edindiği davranışları günlük yaşantılarında da sergileyebilmektedir	0-5	1	1.45	11	15.94	5	7.25	16	23.19	4	5.80	3.83	5.970
		6-10	-	-	12	17.39	3	4.35	9	13.04	-	-		
		11-15	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		16-20	-	-	-	-	-	-	3	4.35	-	-		
		21 ve üzeri	1	1.45	-	-	-	-	2	2.90	1	1.45		
20	Dersin amacı ile öğrencilerin derslerini yürüten diğer öğretmenlerin tutumu çalışmaktadır.	0-5	4	5.80	7	10.14	12	17.39	12	17.39	2	2.90	3.06	1.652
		6-10	4	5.80	7	10.14	5	7.25	5	7.25	3	4.35		
		11-15	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		16-20	-	-	2	2.90	-	-	1	1.45	-	-		
		21 ve üzeri	-	-	2	2.90	-	-	1	1.45	1	1.45		
21	Dersin amacı ile okul yöneticilerinin tutumu çalışmaktadır.	0-5	2	2.90	7	10.14	8	11.59	15	21.74	5	7.25	2.80	2.676
		6-10	2	2.90	7	10.14	5	7.25	8	11.59	2	2.90		
		11-15	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		16-20	-	-	2	2.90	-	-	-	-	1	1.45		
		21 ve üzeri	1	1.45	-	-	1	1.45	2	2.90	-	-		
22	Aile yapısı, aile içi ilişkiler dersin amaçlarının gerçekleşmesini engellemektedir.	0-5	10	14.49	14	20.59	7	10.14	6	8.70	-	-	3.93	3.875
		6-10	7	10.14	14	20.59	2	2.90	1	1.45	-	-		
		11-15	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		16-20	2	2.90	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		21 ve üzeri	1	1.45	2	2.90	-	-	1	1.45	-	-		

*P < 0.05

Tablo 14’te görüldüğü gibi, öğretmenlerin hizmet yıllarına göre (bağımsız değişkene) maddeler arasındaki görüş farkını sınamak amacıyla Kruskal Wallis 1 Way Anova testinde ve gruplar arası görüşlerin f ve %’lerine Crosstab analizi ile bakılarak hesaplanan χ^2 değerleri arasında P < 0.05 düzeyinde manidar farklar bulunan maddeler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Fark Bulunan Maddeler;

- Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimiyle ilgili yeniliklerin kolayca takip edilemediği,
- Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi için ayrılan sürenin yeterli olduğu,

Öğretmenlerin “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Alanında Yenilikleri

Kolayca Takip Edebiliyorum” görüşüne, \bar{x} değer incelendiğinde genellikle katılmama eğiliminde oldukları görünmektedir. Bu duruma neden olan grubun en az hizmet yılına sahip olan grup olduğu görülmektedir. Çünkü grubun tamamı içinde büyük çoğunluğun bu grup olması beklenen bir durumdur. Gene grubun böyle bir soruya daha duyarlı olması da doğaldır. Bütün grupların ortalamaları incelendiğinde katılmama eğilimindeki yığılma, x^2 değerinin manidar çıkmasına neden olmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasına asıl neden olan grubun ise genç grup olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin “Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi müfredatı programının uygulanması için ayrılan süre yeterlidir” görüşüne, \bar{x} değerler incelendiğinde katılmama eğiliminde oldukları görünmektedir. Bu duruma neden olan grubun yine en az hizmet yılına sahip olan grup olduğu görülmektedir. Genç öğretmen grubunun öğretim programı için ayrılan süreyi yeterli bulmaması yine doğal karşılanabilir. x^2 değerleri incelendiğinde tüm grubu heterojen kılan grubun genç grup olduğu ve dolayısıyla bu değeri manidar kıldığı aşıkardır. Hizmet yılı arttıkça program için ayrılan süre konusunda öğretmenlerin duyarlılığının azaldığı düşünülebilir.

3.2.3. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Yürüten Öğretmenlerin Görev Yaptığı Yere İlişkin Görüş Farklılıklarına Ait Bulgular

Aşağıda Tablo 15’de Öğretmenlerin Görev Yaptığı Yere ilişkin görüş farklılıklarına ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 15

Vatandaşlık Ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Yürüten Öğretmenlerin Görev Yaptığı Yere Göre Görüş Farklılıkları

GÖREV YAPTIĞI YERE GÖRE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

n=69

Maddeler	Görev Yeri	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		\bar{x}	x^2
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1 Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde kullanılmak üzere tahsis edilen araç-gereçler yeterlidir.	İl Merk.	-	-	6	8.70	3	4.35	10	14.49	8	11.59	2.13	2.556
	Merkez Köy	-	-	1	1.45	-	-	4	5.80	4	5.80		
	İlçe Merk.	2	2.90	3	4.35	-	-	8	11.59	2	2.90		
	Belde	2	2.90	-	-	1	1.45	10	14.49	7	10.14		
2 Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi planının uygulanması konusunda her hangi bir problemim yoktur.	İl Merk.	1	1.45	12	17.39	3	4.35	10	14.49	1	1.45	2.96	7.217
	Merkez Köy	-	-	5	7.25	1	1.45	1	1.45	2	2.90		
	İlçe Merk.	1	1.45	7	10.14	2	2.90	3	4.35	-	-		
	Belde	1	1.45	3	4.35	2	2.90	12	17.39	2	2.90		
3 Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi planlarının geliştirilmesi konusunda her hangi bir problemim yoktur.	İl Merk.	1	1.45	10	14.49	3	4.35	10	14.49	3	4.35	2.81	1.891
	Merkez Köy	-	-	5	7.25	1	1.45	1	1.45	2	2.90		
	İlçe Merk.	-	-	6	8.70	1	1.45	6	8.70	-	-		
	Belde	1	1.45	3	4.35	3	4.35	12	17.39	1	1.45		
4 Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde farklı öğretim yöntem ve teknikleri kullanabilmekteyim.	İl Merk.	2	2.90	12	17.39	3	4.35	9	13.04	1	1.45	3.34	5.448
	Merkez Köy	1	1.45	8	11.59	-	-	-	-	-	-		
	İlçe Merk.	1	1.45	6	8.70	2	2.90	4	5.80	-	-		
	Belde	2	2.90	9	13.04	2	2.90	6	8.70	1	1.45		
5 Fakültede alınan bu alandaki dersler dersin öğretimi açısından beni yeterince desteklemektedir.	İl Merk.	-	-	2	2.90	5	7.25	11	15.94	9	13.04	2.04	1.324
	Merkez Köy	1	1.45	-	-	1	1.45	4	5.80	3	4.35		
	İlçe Merk.	-	-	2	2.90	2	2.90	6	8.70	3	4.35		
	Belde	1	1.45	2	2.90	2	2.90	5	7.25	10	14.49		
6 Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde gezi, gözlem ve inceleme açısından yeterli olanaklara sahibim	İl Merk.	-	-	2	2.90	-	-	16	23.19	9	13.04	1.84	4.171
	Merkez Köy	1	1.45	-	-	1	1.45	3	4.35	4	5.80		
	İlçe Merk.	-	-	2	2.90	-	-	9	13.04	2	2.90		
	Belde	-	-	1	1.45	-	-	9	13.04	10	14.49		
7 Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi konuları öğrenci seviyesine	İl Merk.	1	1.45	9	13.04	3	4.35	7	10.14	7	10.14	2.72	5.392
	Merkez Köy	1	1.45	3	4.35	-	-	3	4.35	2	2.90		
	İlçe Merk.	1	1.45	6	8.70	3	4.35	3	4.35	-	-		

	uygundur.	Belde	1	1.45	3	4.35	2	2.90	11	15.94	3	4.35				
8	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi ile diğer dersler arasında bağlantı kurabilmekteyim.	İl Merk.	2	2.90	18	26.09	2	2.90	4	5.80	1	1.45	3.77	2.783		
		Merkez Köy	1	1.45	8	11.59	-	-	-	-	-	-				
		İlçe Merk.	-	-	13	18.84	-	-	-	-	-	-				
		Belde	4	5.80	10	14.49	3	4.35	2	2.90	1	1.45				
9	Vatandaşlık ve İnsan Hakları eğitimi alanında yenilikleri kolayca takip edebiliyorum	İl Merk.	-	-	7	10.14	4	5.80	14	20.29	2	2.90	2.77	2.017		
		Merkez Köy	-	-	3	4.35	1	1.45	3	4.35	2	2.90				
		İlçe Merk.	4	5.80	6	8.70	2	2.90	4	5.80	1	1.45				
		Belde	4	5.80	1	1.45	5	7.25	10	14.49	-	-				
10	Öğrenciler bu dersle ilgili kavramları öğrenmekte güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.	İl Merk.	6	8.70	11	15.94	1	1.45	6	8.70	3	4.35	3.55	2.672		
		Merkez Köy	2	2.90	4	5.80	1	1.45	2	2.90	-	-				
		İlçe Merk.	2	2.90	5	7.25	1	1.45	4	5.80	1	1.45				
		Belde	6	8.70	10	14.49	-	-	4	5.80	-	-				
11	Dersler sadece sınıfta işlenmemektedir.	İl Merk.	1	1.45	9	13.04	1	1.45	10	14.49	6	8.70	2.61	0.078		
		Merkez Köy	1	1.45	3	4.35	-	-	2	2.90	3	4.35				
		İlçe Merk.	-	-	4	5.80	1	1.45	6	8.70	2	2.90				
		Belde	-	-	7	10.14	2	2.90	8	11.59	3	4.35				
12	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersini daha etkili ve verimli yürütebilmek için özel donanımlı, laboratuvar türü bir dersliğe ihtiyaç duymaktayım.	İl Merk.	4	5.80	11	15.94	4	4.35	6	8.70	2	2.90	3.49	1.045		
		Merkez Köy	2	2.90	3	4.35	1	1.45	3	4.35	-	-				
		İlçe Merk.	2	2.90	7	10.14	1	1.45	3	4.35	-	-				
		Belde	5	7.25	8	11.59	4	4.35	1	1.45	2	2.90				
13	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinin konuları ile yakın çevre ilişkisini kolayca kurabilmekteyim.	İl Merk.	1	1.45	13	18.84	3	4.35	9	13.04	1	1.45	3.49	6.467		
		Merkez Köy	1	1.45	5	7.25	1	1.45	1	1.45	1	1.45				
		İlçe Merk.	-	-	10	14.49	1	1.45	2	2.90	-	-				
		Belde	3	4.35	13	18.84	3	4.35	1	1.45	-	-				
14	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi müfredatı programının uygulanması için ayrılan süre yeterlidir.	İl Merk.	3	4.35	14	20.29	1	1.45	7	10.14	2	2.90	2.75	11.866*		
		Merkez Köy	1	1.45	1	1.45	2	2.90	3	4.35	2	2.90				
		İlçe Merk.	-	-	4	5.80	1	1.45	8	11.59	-	-				
		Belde	-	-	3	4.35	3	4.35	7	10.14	7	10.14				
15	Dersin işlenişinde farklı kaynaklardan yararlanabilmek-	İl Merk.	-	-	13	18.84	1	1.45	12	17.39	1	1.45				
		Merkez Köy	1	1.45	6	8.70	-	-	1	1.45	1	1.45				

	yararlanabilmekteyim.	İlçer Merk.	-	-	8	11.59	2	2.90	3	4.35	-	-	3.16	2.388		
		Belde	3	4.35	8	11.59	1	1.45	4	5.80	4	5.80				
16	Bu dersin yürütülmesi ile çeşitli rehberlik faaliyetlerine ihtiyaç duyuyorum.	İl Merk.	5	7.25	17	24.64	1	1.45	4	5.80	-	-	3.65	3.642		
		Merkez Köy	2	2.90	5	7.25	2	2.90	-	-	-	-				
		İlçer Merk.	1	1.45	7	10.14	1	1.45	4	5.80	-	-				
		Belde	2	2.90	11	15.94	3	4.35	1	1.45	3	4.35				
17	Öğrenci sayısının fazla olduğu sınıflarda ders hedeflerini gerçekleştirmede sıkıntı çekiyorum.	İl Merk.	5	7.25	15	21.74	-	-	7	10.14	-	-	3.62	1.775		
		Merkez Köy	3	4.35	4	5.80	-	-	1	1.45	1	1.45				
		İlçer Merk.	1	1.45	7	10.14	-	-	5	7.25	-	-				
		Belde	4	5.80	10	14.49	3	4.35	2	2.90	1	1.45				
18	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi ile ilgili ölçme aracı geliştirmede sıkıntı çekiyorum.	İl Merk.	4	5.80	14	20.29	-	-	8	11.59	1	1.45	3.28	2.800		
		Merkez Köy	1	1.45	2	2.90	2	2.90	3	4.35	1	1.45				
		İlçer Merk.	-	-	6	8.70	1	1.45	6	8.70	-	-				
		Belde	3	4.35	9	13.04	3	4.35	3	4.35	2	2.90				
19	Öğrenciler, derste edindiği davranışları günlük yaşantılarında da sergileyebilmektedir.	İl Merk.	1	1.45	7	10.14	3	4.35	14	20.29	2	2.90	3.83	1.563		
		Merkez Köy	1	1.45	3	4.35	-	-	3	4.35	2	2.90				
		İlçer Merk.	-	-	6	8.70	2	2.90	5	7.25	-	-				
		Belde	-	-	8	11.59	3	4.35	8	11.59	1	1.45				
20	Dersin amacı ile öğrencilerin derslerini yürüten diğer öğretmenlerin tutumu değişmektedir.	İl Merk.	4	5.80	10	14.49	4	5.80	6	8.70	3	4.35	3.06	5.810		
		Merkez Köy	1	1.45	-	-	1	1.45	5	7.25	2	2.90				
		İlçer Merk.	-	-	5	7.25	6	8.70	2	2.90	-	-				
		Belde	3	4.35	4	5.80	6	8.70	6	8.70	1	1.45				
21	Dersin amacı ile okul yöneticilerinin tutumu değişmektedir.	İl Merk.	3	4.35	6	8.70	8	11.59	8	11.59	2	2.90	2.80	2.858		
		Merkez Köy	1	1.45	1	1.45	-	-	5	7.25	2	2.90				
		İlçer Merk.	-	-	4	5.80	3	4.35	6	8.70	-	-				
		Belde	1	1.45	6	8.70	3	4.35	6	8.70	4	5.80				
22	Aile yapısı, aile içi ilişkiler dersin amaçlarının gerçekleşmesini engellemektedir.	İl Merk.	7	10.14	13	18.84	4	5.80	3	4.35	-	-	3.93	4.548		
		Merkez Köy	2	2.90	2	2.90	2	2.90	3	4.35	-	-				
		İlçer Merk.	3	4.35	8	11.59	-	-	2	2.90	-	-				
		Belde	8	11.59	9	13.04	3	4.35	-	-	-	-				

*P < 0.05

Tablo 15'te görüldüğü gibi, öğretmenlerin görev yattığı yere göre (bağımsız

Maddeler		Ol. Bölüm	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	\bar{x}	x^2
1	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde kullanılmak üzere tahsis edilen araç-gereçler yeterlidir.	Tarih	1	1.45	3	4.35	1	1.45	14	20.29	8	11.59	2.13	1.443
		Coğ.	1	1.45	3	4.35	2	2.90	7	10.14	7	10.14		
		Sos. Bil.	-	-	3	4.35	1	1.45	8	11.59	6	8.70		
		Türkçe	-	-	1	1.45	-	-	1	1.45	-	-		
		Edeb.	-	-					1	1.45				
		Diğer	-	-					1	1.45				
2	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi planının uygulanması konusunda herhangi bir problemim yoktur.	Tarih	1	1.45	8	11.59	3	4.35	13	18.84	2	2.90	2.96	7.657
		Coğ.	-	-	8	11.59	3	4.35	8	11.59	1	1.45		
		Sos. Bil.	1	1.45	11	15.94	-	-	5	7.25	1	1.45		
		Türkçe	1	1.45	-	-	1	1.45	-	-	-	-		
		Edeb.	-	-	-	-	1	1.45	-	-	-	-		
		Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1.45		
3	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi planlarının geliştirilmesi konusunda herhangi bir problemim yoktur.	Tarih	1	1.45	7	10.14	3	4.35	12	17.39	4	5.80	2.81	5.487
		Coğ.	-	-	8	11.59	3	4.35	7	10.14	-	-		
		Sos. Bil.	1	1.45	7	10.14	2	2.90	8	11.59	2	2.90		
		Türkçe	-	-	2	2.90	-	-	-	-	-	-		
		Edeb.	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-		
		Diğer	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-		
4	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde farklı öğretim yöntem ve teknikleri kullanabilmekteyim.	Tarih	2	2.90	13	18.84	3	4.35	8	11.59	1	1.45	3.34	7.917
		Coğ.	1	1.45	12	17.39	2	2.90	5	7.25	-	-		
		Sos. Bil.	2	2.90	9	13.04	2	2.90	5	7.25	-	-		
		Türkçe	1	1.45	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		Edeb.	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-		
		Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1.45		
5	Fakültede alınan bu alandaki derslerin öğretimi açısından beni yeterince desteklemektedir.	Tarih	-	-	4	5.80	3	4.35	9	13.04	11	15.94	2.04	0.876
		Coğ.	1	1.45	-	-	5	7.25	5	7.25	9	13.04		
		Sos. Bil.	1	1.45	1	1.45	2	2.90	10	14.49	4	5.80		
		Türkçe	-	-	1	1.45	-	-	-	-	1	1.45		
		Edeb.	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-		
		Diğer	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-		
6	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde gezi, gözlem ve inceleme	Tarih	-	-	1	1.45	-	-	15	21.74	11	15.94		
		Coğ.	1	1.45	1	1.45	-	-	10	14.49	8	11.59		
		Sos. Bil.	-	-	1	1.45	1	1.45	11	15.94	5	7.25		

	açısından yeterli olanaklara sahibim.	Türkçe	-	-	1	1.45	-	-	1	1.45	-	-	1.84	8.122
		Edeb.	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1.45		
7	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi konuları öğrenci seviyesine uygundur.	Tarih	4	5.80	7	10.14	2	2.90	10	14.49	4	5.80	2.72	1.249
		Coğ.	-	-	6	8.70	2	2.90	8	11.59	4	5.80		
		Sos. Bil.	-	-	7	10.14	2	2.90	6	8.70	3	4.35		
		Türkçe	-	-	1	1.45	-	-	-	-	1	1.45		
		Edeb.	-	-	-	-	1	1.45	-	-	-	-		
		Diğer	-	-	-	-	1	1.45	-	-	-	-		
8	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi ile diğer dersler arasında bağlantı kurabilmekteyim.	Tarih	5	7.25	18	26.09	3	4.35	1	1.45	-	-	3.77	3.267
		Coğ.	-	-	16	23.19	2	2.90	-	-	-	-		
		Sos. Bil.	2	2.90	11	15.94	-	-	2	2.90	2	2.90		
		Türkçe	-	-	2	2.90	-	-	3	4.35	-	-		
		Edeb.	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		Diğer	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
9	Vatandaşlık ve İnsan Hakları eğitimi alanında yenilikleri kolayca takip edebiliyorum	Tarih	2	2.90	3	4.35	9	13.04	10	14.49	3	4.35	2.77	9.184
		Coğ.	1	1.45	8	11.59	3	4.35	8	11.59	-	-		
		Sos. Bil.	-	-	5	7.25	-	-	11	15.94	2	2.90		
		Türkçe	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		Edeb.	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-		
		Diğer	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-		
10	Öğrenciler bu dersle ilgili kavramları öğrenmekte güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.	Tarih	5	7.25	14	20.29	1	1.45	6	8.70	1	1.45	3.55	4.422
		Coğ.	5	7.25	10	14.49	1	1.45	3	4.35	1	1.45		
		Sos. Bil.	4	5.80	6	8.70	1	1.45	5	7.25	2	2.90		
		Türkçe	1	1.45	-	-	-	-	1	1.45	-	-		
		Edeb.	1	1.45	-	-	-	-	-	-	-	-		
		Diğer	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-		
11	Dersler sadece sınıfta işlenmemektedir.	Tarih	-	-	10	14.49	1	1.45	11	15.94	5	7.25	2.61	4.422
		Coğ.	1	1.45	6	8.70	2	2.90	6	8.70	5	7.25		
		Sos. Bil.	1	1.45	5	7.25	1	1.45	8	11.59	3	4.35		
		Türkçe	-	-	2	2.90	-	-	-	-	-	-		
		Edeb.	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-		
		Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1.45		
12	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersini daha etkili	Tarih	4	5.80	14	20.29	4	5.80	4	5.80	1	1.45		
		Coğ.	4	5.80	9	13.04	4	5.80	2	2.90	1	1.45		

	ve verimli yürütmek için özel donanımlı, laboratuvar türü bir dersliğe ihtiyaç duymaktayım.	Sos. Bil.	3	4.35	5	7.25	2	2.90	6	8.70	2	2.90	3.49	4.683	
		Türkçe	1	1.45	-	-	-	-	-	1	1.45	-			-
		Edeb.	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-			-
		Diğer	1	1.45	-	-	-	-	-	-	-	-			-
13	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinin konuları ile yakın çevre ilişkisini kolayca kurabilmekteyim.	Tarih	3	4.35	14	20.29	4	5.80	6	8.70	-	-	3.49	4.676	
		Coğ.	1	1.45	13	18.84	2	2.90	3	4.35	-	-			
		Sos. Bil.	1	1.45	12	17.39	1	1.45	3	4.35	1	1.45			
		Türkçe	-	-	2	2.90	-	-	-	-	1	1.45			
		Edeb.	-	-	-	-	1	1.45	-	-	-	-			
		Diğer	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-			
14	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi müfredatı programının uygulanması için ayrılan süre yeterlidir.	Tarih	1	1.45	7	10.14	4	5.80	11	15.94	4	5.80	2.75	3.465	
		Coğ.	1	1.45	7	10.14	1	1.45	7	10.14	4	5.80			
		Sos. Bil.	2	2.90	7	10.14	1	1.45	6	8.70	2	2.90			
		Türkçe	-	-	1	1.45	-	-	-	-	1	1.45			
		Edeb.	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-			
		Diğer	-	-	-	-	1	1.45	-	-	-	-			
15	Dersin işlenişinde farklı kaynaklardan yararlanabilmekteyim.	Tarih	2	2.90	16	23.19	1	1.45	6	8.70	2	2.90	3.16	18.617*	
		Coğ.	1	1.45	14	20.29	1	1.45	4	5.80	-	-			
		Sos. Bil.	-	-	4	5.80	1	1.45	10	14.49	3	4.35			
		Türkçe	1	1.45	1	1.45	-	-	-	-	-	-			
		Edeb.	-	-	-	-	1	1.45	-	-	1	1.45			
		Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
16	Bu dersin yürütülmesi ile çeşitli rehberlik faaliyetlerine ihtiyaç duyuyorum.	Tarih	4	5.80	14	20.29	3	4.35	4	5.80	2	2.90	3.65	1.803	
		Coğ.	1	1.45	16	23.19	2	2.90	1	1.45	-	-			
		Sos. Bil.	4	5.80	9	13.04	1	1.45	3	4.35	1	1.45			
		Türkçe	1	1.45	-	-	-	-	1	1.45	-	-			
		Edeb.	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-			
		Diğer	-	-	-	-	1	1.45	-	-	-	-			
17	Öğrenci sayısının fazla olduğu sınıflarda ders hedeflerini gerçekleştirmede sıkıntı çekiyorum.	Tarih	5	7.25	16	23.19	-	-	5	7.25	1	1.45	3.62	3.490	
		Coğ.	4	5.80	10	14.49	-	-	6	8.70	-	-			
		Sos. Bil.	4	5.80	9	13.04	1	1.45	3	4.35	1	1.45			
		Türkçe	-	-	-	-	1	1.45	1	1.45	-	-			
		Edeb.	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-			
		Diğer	-	-	-	-	1	1.45	-	-	-	-			
18	Vatandaşlık ve İnsan Hakları	Tarih	3	4.35	14	20.29	2	2.90	6	8.70	2	2.90			

	İnsan Hakları dersi ile ilgili ölçme aracı geliştirmede sıkıntı çekiyorum.	Coğ.	2	2.90	11	15.94	1	1.45	6	8.70	-	-	3.28	4.366
		Sos. Bil.	3	4.35	6	8.70	2	2.90	5	7.25	2	2.90		
		Türkçe	-	-	-	-	-	-	2	2.90	-	-		
		Edeb.	-	-	-	-	1	1.45	-	-	-	-		
		Diğer	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-		
19	Öğrenciler, derste edindiği davranışları günlük yaşantılarında da sergileyebilmektedir	Tarih	1	1.45	5	7.25	4	5.80	14	20.29	3	4.35	3.83	6.460
		Coğ.	-	-	9	13.04	2	2.90	9	13.04	-	-		
		Sos. Bil.	1	1.45	7	10.14	1	1.45	7	10.14	2	2.90		
		Türkçe	-	-	2	2.90	-	-	-	-	-	-		
		Edeb.	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		Diğer	-	-	-	-	1	1.45	-	-	-	-		
20	Dersin amacı ile öğrencilerin derslerini yürüten diğer öğretmenlerin tutumu değişmektedir.	Tarih	4	5.80	5	7.25	9	13.04	7	10.14	2	2.90	3.06	4.418
		Coğ.	1	1.45	7	10.14	6	8.70	5	7.25	1	1.45		
		Sos. Bil.	2	2.90	7	10.14	1	1.45	5	7.25	3	4.35		
		Türkçe	-	-	-	-	-	-	2	2.90	-	-		
		Edeb.	-	-	-	-	1	1.45	-	-	-	-		
		Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
21	Dersin amacı ile okul yöneticilerinin tutumu değişmektedir.	Tarih	2	2.90	6	8.70	6	8.70	10	14.49	3	4.35	2.80	4.702
		Coğ.	-	-	8	11.59	4	5.80	6	8.70	2	2.90		
		Sos. Bil.	2	2.90	3	4.35	4	5.80	6	8.70	3	4.35		
		Türkçe	-	-	-	-	-	-	2	2.90	-	-		
		Edeb.	-	-	-	-	-	-	1	1.45	-	-		
		Diğer	1	1.45	-	-	-	-	-	-	-	-		
22	Aile yapısı, aile içi ilişkiler dersin amaçlarının gerçekleşmesini engellemektedir.	Tarih	6	8.70	13	18.84	5	7.25	3	4.35	-	-	3.93	2.831
		Coğ.	6	8.70	11	8.70	1	1.45	2	2.90	-	-		
		Sos. Bil.	7	10.14	7	10.14	2	2.90	2	2.90	-	-		
		Türkçe	1	1.45	-	-	-	-	1	1.45	-	-		
		Edeb.	-	-	1	1.45	-	-	-	-	-	-		
		Diğer	-	-	-	-	1	1.45	-	-	-	-		

*P < 0.05

Tablo 16'da Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine giren öğretmenlerin mezun oldukları bölümlere göre (bağımsız değişkene) maddeler arasındaki görüş farkını sınamak amacıyla Kruskal Wallis 1 Way Anova testinde ve gruplar arası görüşlerin f ve

%'lerine Crosstab analizi ile bakılarak hesaplanan χ^2 değerleri arasında $P < 0.05$ düzeyinde manidar farklar bulunan maddeler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Dersin işlenişinde farklı kaynaklardan yararlanabilmekteyim.

Branşa göre öğretmenlerin “dersin işlenişinde farklı kaynaklardan yararlanabilmekteyim” görüşünün analizine yönelik olarak hesaplanan χ^2 değerleri incelendiğinde $P < 0.05$ manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Daha öncedene hesaplanan f ve \bar{x} 'lar incelendiğinde, genelde tüm grubun bu görüşe katılma eğiliminde oldukları ($\bar{x} = 3.16$) sonucuyla karşılaşılmıştır. Branşa göre farkın hangi gruptan kaynaklandığı incelenecek olursa, özellikle bu duruma Tarih ve Coğrafya branşına mensup öğretmenlerin neden olduğu düşünülebilir. Çünkü grubun yarısından fazlasını (47 kişi) bu grupların oluşturduğu görülmektedir ve grupların büyük oranda katılma eğiliminde olmaları söz konusudur. Sosyal Bilgiler branşında 10 kişi ise katılmama eğilimindedir. Grubun heterojenliğinin χ^2 değerinin manidar çıkmasına neden olduğu düşünülebilir.

3.3. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Yürütülmesine İlişkin Niteliksel Bulgular

Bu dersle ilgili problemleri ortaya koymak amacıyla hazırlanan anketin en son kısmında açık uçlu bir soru bırakılarak, öğretmenlerin derse ilişkin farklı görüşlerini niteliksel olarak tespit etmek amaçlanmıştır. Alınan cevaplar anketin niceliksel kısmıyla paralellik arz etmektedir. Dersin yürütülmesine ilişkin diğer sorunları şu başlıklar altında toplanmıştır.

- 1- Dersin konuları Batı kaynaklı olup, kitaptaki bilgiler günlük hayatla çelişmektedir.

- 2- 7. sınıf müfredat programı çok ağır bulunmaktadır.
- 3- Derste yabancı kelimeler çok fazladır.
- 4- Milli kültürümüzün unsurlarına konular arasında daha fazla yer verilmelidir.
- 5- Konular daha basit ve daha güncel olmalıdır.
- 6- Ders kitapları çok fazla bilgi ve kavram içermekte, hem anlatım hem de ifadeler bilimsellikten öteye geçememektedir. Günlük 100-150 kelime konuşan öğrencilerin derse katılması ve aktif olmaları mümkün olamamaktadır.
- 7- YİBO'da öğrencilerin ders kitaplarının yetersizliği dersin yürütülmesinde problemler doğurmaktadır.
- 8- Öğrencilerin aile içi ilişkilerinin dersin amaçları ile farklı olması dersin verimli geçmesini önemli oranda engellemektedir.
- 9- Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi 6. sınıftan itibaren okutulmaya başlanmalıdır.
- 10- Ders için kullanılan kitaplar daha somut hale getirilip, öğrencilerin ilgilerini çekecek konuları içermesi gerekmektedir.

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. SONUÇ

Erzincan İl Merkezi, belde ve ilçelerinde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitim dersini yürütmekle görevlendirilmiş öğretmenlerin “ cinsiyet dağılımı, hizmet yılı, görev yaptığı okul ve okulun bulunduğu yer, görev yaptığı okulun öğretim şekli, mezun olduğu bölüm ve mezun olduğu program, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitim dersine ne kadar zamandan beri yürüttüğü ve fakülte eğitimi sırasında bu alanla ilgili dersleri alıp almadığı ve bu alanla ilgili faaliyetlere katılıp katılmadığı hizmet yılı, görev yapılan okulun bulunduğu yere göre ve bransa göre görüş farklılıklarının” ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapılan incelemeler sonucunda elde edilen bulgulara göre şu sonuçlara ulaşılmıştır.

1- Araştırmanın Demografik Verilerine İlişkin Sonuçlar

- a) Araştırmaya katılan öğretmenlerin dörtte üçünü ^{erkek} baylar, dörtte birini ^{kadın} bayanlar oluşturmaktadır.
- b) Araştırmaya katılan öğretmenlerin dörtte ikisinden fazlasını 20-30 yaş gurubu, dörtte birini 31-40 yaş gurubu, dörtte birinden daha azını da 41-50 yaş gurubu oluşturmaktadır.
- c) Öğretmenlerin, hizmet yılı gurupları dağılımına göre öğretmenlerin dörtte ikisi 0-5 yıllık hizmet yılı gurubuna dahildir.
- d) Öğretmenlerin görev yaptıkları okulların dağılımına göre büyük çoğunluğunu İlköğretim okulları oluşturmaktadır.
- e) Öğretmenlerin, görev yaptıkları okulun bulunduğu yerin dağılımına

göre büyük çoğunluğunun il merkezindeki ve beldedeki öğretmenler oluşturmaktadır.

f) Araştırmaya katılan öğretmenlerin bulunduğu okulun öğretim şekli dağılımına göre büyük çoğunluğu normal öğretim yapanlar oluşturmaktadır.

g) Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu lisans mezunudur.

h) Araştırmaya katılan öğretmenlerin mezun oldukları alana ait bulgulara göre Tarih öğretmenleri % 39.1'lik oranda olup, Coğrafya ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri % 29 ve % 26.1'lik oranı oluşturmaktadır.

i) Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun bu alanla ilgili herhangi bir ders almadıklarını belirtmişlerdir.

j) Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu bu alanla ilgili herhangi bir faaliyete katılmadıklarını belirtmişlerdir.

2- Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi yürüten öğretmenler ders için sağlanan araç-gerecin “yeterli olmadığı” görüşündedirler.

3- Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersini yürüten öğretmenler “ders planını uygulama ve geliştirme” konusunda “problemleri” oldukları görüşündedirler.

4- Bu dersi yürütmekle görevlendirilmiş öğretmenler, Fakülte eğitimleri sırasında bu alanla ilgili eğitim alınmadığı veya alınan eğitimin yetersiz olduğu görüşündedirler.

5- Öğretmenler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi açısından gezi, gözlem

ve inceleme açısından yeterli olanaklara sahip olmadıkları ortaya çıkmaktadır.

- 6- Öğretmenler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi konularının seviyeye uygun olmadığı görüşünde birleştikleri görülmektedir.
- 7- Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi alanıyla ilgili yenilikleri takip edemedikleri sonucu bulunmuştur.
- 8- Öğretmenler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi ile ilgili kavramları öğretmekte “güçlük” çektikleri görüşündedirler.
- 9- Öğretmenlerin büyük çoğunluğu dersi sadece sınıfta işledikleri ve özel donanımlı sınıflara ihtiyaç duydukları ortaya çıkmıştır.
- 10- Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi öğretim programına ayrılan sürenin yeterli olmadığı görüşün çoğunlukta olduğu sonucu bulunmuştur.
- 11- Öğretmenlerin, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersini yürütmekle ilgili rehberlik faaliyetine ihtiyaç duydukları sonucuna varılmıştır.
- 12- Öğretmenlerin dersin hedeflerini gerçekleştirmede ve dersle ilgili ölçme aracı geliştirmede problem yaşadıkları sonucu bulunmuştur.
- 13- Öğretmenler, öğrencilerin dersle edindiği davranışı sergilemedikleri görüşünde oldukları bulunmuştur.
- 14- Öğretmenler, dersin amacı ile, diğer ders öğretmenlerinin ve aile yapısının çeliştiği görüşünün çoğunlukta olduğu sonucuna varılmıştır.
- 15- Ders kitaplarının yeniden gözden geçirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

4.2. ÖNERİLER

- 1- Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitim dersini yürütecek öğretmenlerin;

- a) Branş öğretmenlerinin 4 yıllık lisans programları içinde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi formasyonu da yer almalıdır.
 - b) Diğer branş öğretmenlerinin yanında, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi öğretmenliği 4 yıllık lisans program konu uzmanlarının katkılarıyla yürürlüğe konmalıdır.
 - c) Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersini yürütmekle görevlendirilmiş öğretmenler hizmet içi eğitime tabi tutulmalıdır.
- 2- Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinin hedefleri yeniden düzenlenmelidir.
 - 3- Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersini yürütmek amacıyla gerekli araç-gerecin sağlandığı sınıflar oluşturulmalıdır.
 - 4- Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinin konuları ve kitapları gözden geçirilmeli, öğrenci seviyesine uygunluğu sağlanmalıdır.
 - 5- Öğretmenlere, gezi gözlem olanakları sağlanarak dersin sınıf dışı ortamlarda da işlenmesini sağlayacak durumlar oluşturulmalıdır.
 - 6- Öğretimde ders için ayrılan sürenin yetersiz olduğu görüşü göz önüne alınarak dersin kredisi arttırılmalıdır.
 - 7- Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi alanında yapılan yeniliklerin öğretmenler tarafından takip edilebilmesi için imkanlar sağlanmalıdır.
 - 8- Vatandaşlık ve İnsan Hakları eğitimi ile ilgili akademik çalışmalar arttırılmalıdır.
 - 9- Dersin hedefleri düzenlenirken, Türk halkının geleneksel yapısında göz önüne alınmalıdır.

BİBLİOGRAFYA

- AKBAŞLI, Sait. İlköğretim II. Kademe 7. ve 8. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: 2000.**
- ARAS, Hüseyin. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öğrencilere İnsan Hakları İle İlgili Tutumların Kazandırılması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: 2000.**
- ATEŞ, Toktamış. Demokrasi (Kavram-Tarihi Süreç-İlkeler), 2. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul: 1991.**
- BALCI, Ali. Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem Teknik ve İlkeler, Pegem A Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara: 2001.**
- BAYRAM, Abdulnasır. İlköğretim II. Kademe Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Hedefleri Konusundaki Öğrenci, Öğretmen ve Velilerin Beklentileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya: 1998.**
- BERKES, Niyazi. Türkiye’de Çağdaşlaşma, Bilgi Yayınevi, 1.Baskı, İstanbul: 1973.**
- BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş. Demokrasi Eğitimi, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara: 1990.**
- ÇAM, Esat. Siyaset Bilimine Giriş, Genişletilmiş 5.Baskı, Der Yayınları, İstanbul: 1998.**
- Demokratik Eğitim Kurultayı, İnsan Hakları Eğitim Komisyon Raporu, Eğitim-Sen, , Ankara: 1998.**

DOĞAN, Cüceloğlu. **İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları**, Remzi Kitapevi, İstanbul:1991.

DOĞAN, İsmail. **Modern Toplumda Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları**
İnsan Haklarının Kültürel Temelleri, 2. Baskı, Pegem A Yayıncılık,
Ankara: 2001.

DUMAN ve Diğerleri, **Vatandaşlık Bilgisi**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara:
2001.

DÜVENCİ, Sabri. **“Demokrasi, Eğitim ve Türkiye”**, Eğitim Bilimleri Dergisi, Ankara
Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, cilt 23, sayı 2, Ankara:
1990.

ERDOĞAN, Mustafa. **Anayasal Demokrasi**, 3. Baskı, Siyasal Kitapevi, Ankara:
1999.

GÜLMEZ, Mesut. **“Türkiye’de İnsan Hakları Eğitimi Çalışmalarına Toplu Bir
Bakış”**, TODAİE, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, cilt
17-18, İnsan Hakları Yıllığı, Ankara: 1995-1996.

GÜLMEZ, Mesut. **Belgelerle İnsan Hakları Eğitimi, Birleşmiş Milletler Onyılı**,
TODAİE, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi yayınları,
Ankara: 1998.

GÜLMEZ, Mesut. **İnsan Hakları Eğitimi Hakkı**, TODAİE, İnsan Hakları Araştırma
Merkezi Yayınları, Ankara: 1996.

GÜRİZ, Adnan, **Hukuk Başlangıcı**, 8. Baskı, Siyasal Kitapevi, Ankara: 2001.

İnsan Hakları Eğitimi Türkiye Programı, 1998-2007, Ankara: 1999.

KAPANİ, Münci. **İnsan Haklarının Uluslar arası Boyutları**, Bilgi Yayınevi, Ankara:
1991.

- KEPENEKÇİ, Yasemin. **İnsan Hakları Eğitimi**, Anı Yayıncılık, Ankara: 2000.
- KEPENEKÇİ, Yasemin. **Türkiye’de Genel Ortaöğretim Kurumlarında İnsan Hakları Eğitimi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: 1999.
- KINCAL, Remzi. **“Vatandaşlık Eğitiminin Sınırları”**, Felsefe Kongresi, Erzurum: 1998.
- KOCA, Dursun. **Vatandaşlık Bilgisi ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Öğretmen Algısına Göre Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: 1998.
- KUÇURADİ, İoanna, **“İnsan Hakları Düşüncesini Işığında İnsan Hakları Belgeleri”**, İnsan Haklarının Gelişimi, Bilimsel Toplantı Serileri : 9, TÜBA Yayınları, Ankara:2001.
- LEWİS, Bernard, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Türk Tarihi Kurumu, Ankara: 2000.
- M.E.B. Tebliğler Dergisi, Sayı 2356, Ankara: 1994.
- M.E.B. Tebliğler Dergisi, Sayı 2490, Ankara: 1998.
- M.E.B. Tebliğler Dergisi, Sayı 2506, Ankara: 1999.
- MİSER, Rıfat. **“Demokrasi Eğitim”**, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Ankara Üniversitesi Eğitimi Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara: 1991.
- MUMCU, Ahmet. **İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri**, Ankara: 1994.
- ÖZDEN, Yekta Güngör. **İnsan Hakları, Laiklik Demokrasi Yolunda**, 2. Baskı, Bilgi Yayınevi, İstanbul: 1994.
- ÖZTÜRK, Gülşen. **“İnsan Hakları Eğitimi”**, Yaşadıkça Eğitim, sayı 62, Nisan/Haziran , İstanbul: 1999.
- RİVERON, Thalia Fung. **“Globalleşme ve İnsan Hakları: Üniter Bir İlişki mi?**,

Yoksa Antinomik Bir İlişki mi? Elli Yıllık Deneyimlerin Işığında Türkiye’de ve Dünya da İnsan Hakları”, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara: 1999.

SAVCI, Bahri. **“İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri İle İlgili Eğitim Boyutları”,** TODAİE, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi İnsan Hakları araştırma ve Derleme Merkezi İnsan Hakları Yıllığı, Yıl-2, Ankara: 1980.

TANÖR, Bülent. **Türkiye’nin İnsan Hakları Sonları**, B.D.S. Yayınları, İstanbul: 1991.

TÜRK, Ercan. **Türk Eğitim Sistemi**, Nobel Yayıncılık, Ankara: 1999.

Türkçe Sözlük, M.E.B. Yayınları, Ankara: 1996.

TÜRKER, Dilek. **Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitim Dersi Kitabının Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: 1999.

UYGUN, Oktay. **Türkiye’de Demokrasi ve İnsan Hakları**, TODAİE, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayınları, Ankara: 1996.

ÜNAL, Ş. **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**, TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara: 1995.

ÜSTÜNDAĞ, Tülay. **Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Öğretiminde, Yaratıcı Dramanın Erişiyeye ve Derse Yönelik Öğrenci Tutumlarına Etkisi**, Hacettepe Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: 1997.

YILMAZ, Durmuş. **Üniversiteler İçin Vatandaşlık Bilgisi**, Çizgi Kitapevi, Konya: 2000.

EKLER**EK-1****ANKET**

Bu anket Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitiminde dersi yürüten öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları tespit etmek ve çözüm üretebilmek için hazırlanmıştır. Sonuçlar sadece bilimsel çalışma için kullanılacaktır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm kişisel bilgilerden, ikinci bölüm ise dersin yürütülmesi ile ilgili karşılaşılan problemleri belirlemeye yönelik ifadelerden oluşmaktadır. Birinci bölümde ifadelerin sol kısmında boşluğu, ikinci bölümde de katılım düzeyi belirten ifadenin altındaki boşluğu (X) şeklinde işaretlemeniz gerekir. Ayrıca belirtmek istediğiniz diğer hususları ilgili soru boşluklarına yazabilirsiniz.

Ankete katıldığınız için teşekkür ederim.

Sevim GÜVEN
Yüksek Lisans Öğrencisi
(Öğretmen)

**BÖLÜM I
KİŞİSEL BİLGİLER**

1- Cinsiyetiniz

Bay Bayan

2- Yaşınız

20-30 31-40 41-50 51 ve üzeri

3- Hizmet Yılıınız

0-5 6-10 11-15 16-20 21 ve üzeri

4- Görev yaptığınız okul

İlköğretim Okulu YİBO Diğer ise belirtiniz.....

5- Görev yaptığınız okulun bulunduğu yer

İl Merkezi Merkez Köy İlçe Merkezi Belde

6- Öğretim Şekli:

Normal Öğretim İkili Öğretim Diğer ise belirtiniz.....

7- En son mezun olduğunuz okul

Ön Lisans Lisans Yüksel Lisans Diğer ise belirtiniz....

8- Mezun olduğunuz bölüm

Tarih Coğrafya Sosyal Bilgiler Edebiyat
 Türkçe Diğer (Sınıf ve Anaokulu Öğretmenliği)

9- Milli Eğitim Bakanlığı atama kararnamesindeki branşınız

Tarih Coğrafya Sosyal Bilgiler Türkçe
 Diğer (Sınıf ve Anaokulu Öğretmenliği)

10- Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersini ne kadar zamandan beri yürütüyorsunuz? Yıl olarak yazınız

11- Fakülte eğitimi sırasında vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ile ilgili dersler aldınız mı?

Evet Hayır

12- Fakülte eğitiminiz sırasında vatandaşlık, insan hakları ve demokrasi ile ilgili faaliyetlere katıldınız mı?

Evet Hayır

BÖLÜM II
DERSİN YÜRÜTÜLMESİ İLE İLGİLİ PROBLEMLER

S. No	İFADELER	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde kullanılmak üzere tahsis edilen araç-gereçler yeterlidir.	()	()	()	()	()
2	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi planının uygulanması konusunda herhangi bir problemim yoktur.	()	()	()	()	()
3	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi planlarının geliştirilmesi konusunda herhangi bir problemim yoktur.	()	()	()	()	()
4	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde farklı öğretim yöntem ve teknikleri kullanabilmekteyim.	()	()	()	()	()
5	Fakültede alınan bu alandaki dersler dersin öğretimi açısından beni yeterince desteklemektedir.	()	()	()	()	()
6	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde gezi, gözlem ve inceleme açısından yeterli olanaklara sahibim.	()	()	()	()	()
7	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi konuları öğrenci seviyesine uygundur.	()	()	()	()	()
8	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi ile diğer dersler arasında bağlantı kurabilmekteyim.	()	()	()	()	()
9	Vatandaşlık ve İnsan Hakları eğitimi alanında yenilikleri kolayca takip edebiliyorum.	()	()	()	()	()
10	Öğrenciler bu dersle ilgili kavramları öğrenmekte güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.	()	()	()	()	()
11	Dersler sadece sınıfta işlenmemektedir.	()	()	()	()	()
12	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersini daha etkili ve verimli yürütebilmek için özel donanımlı, laboratuvar türü bir dersliğe ihtiyaç duymaktayım.	()	()	()	()	()
13	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinin konuları ile yakın çevre ilişkisini kolayca kurabilmekteyim.	()	()	()	()	()
14	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi müfredatı programının uygulanması için ayrılan süre yeterlidir.	()	()	()	()	()
15	Dersin işlenişinde farklı kaynaklardan yararlanabilmekteyim.	()	()	()	()	()
16	Bu dersin yürütülmesi ile çeşitli rehberlik faaliyetlerine ihtiyaç duyuyorum.	()	()	()	()	()
17	Öğrenci sayısının fazla olduğu sınıflarda ders hedeflerini gerçekleştirilmede sıkıntı çekiyorum.	()	()	()	()	()
18	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi ile ilgili ölçme aracı geliştirmede sıkıntı çekiyorum.	()	()	()	()	()
19	Öğrenciler, derste edindiği davranışları günlük yaşantılarında da sergileyebilmektedir.	()	()	()	()	()

20	Dersin amacı ile öğrencilerin derslerini yürüten diğer öğretmenlerin tutumu çelişmektedir.	()	()	()	()	()
21	Dersin amacı ile okul yöneticilerinin tutumu çelişmektedir.	()	()	()	()	()
22	Aile yapısı, aile içi ilişkiler dersin amaçlarının gerçekleşmesini engellemektedir.	()	()	()	()	()

Dersin yürütülmesi ile ilgili başka sorunlarınız varsa lütfen belirtiniz.

.....
.....

ÖZGEÇMİŞ

1976 yılında Samsun / Bafra' da doğdu. İlk ve Orta öğrenimi Bafra'da tamamladı. 1994 yılında Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümüne kayıt yaptırdı. Fakülteyi 1998 yılında bitirdikten sonra 1998-1999 öğretim yılında Tokat'ın Zile İlçesinde sınıf öğretmeni olarak görev yaptı. Eş tayiniyle 1999-2000 öğretim yılında Erzincan Merkez Demirkent İlköğretim okuluna tayin oldu. 2000-2001 öğretim yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalında Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında Yüksek Lisans yapmaya hak kazandı.

